

לד חיי אדם כלל כא כב הלכות ק"ש ותפלה

חייב אדם ליתן כל אשר לו ולא לעבור על לאו דאורייתא והו' ובכל מאוחד בכל מסונך אבל לקיים מ"ע אינו מחוייב לסדר רק חומש נכסיו (ג) וכיו' שלא בשעת השמד אבל בשעה שגוזרין היו גזירות שמד חייב כל א' מישראל למסור נפשו להריגה אפי' בצנעה ואפי' אם אותו ההבר' אינו לאו ולא עשה רק מנהג שנהגו בו ישראל. והייב כ"א להיות בקי בדינים אלו ביד ס' קניז' לעת מצוא היו וכל זה יכוין באומרו פסוק ואהבת כו' ובודאי יחשב לו כאלו קיים בפועל:

(יד) כשאומר וקשרתם ימשמש בתפילין דכל אימת שנוכר בתפילין צריך למשמש בהם (ס' ס"ח):

(טו) בין פרשה ראשונה לשניה יפסיק מעט ויכוין לקבל עליו עול מצות שהם העונשים וכן בין והיה לויאמר יפסיק מעט ויכוין לקיים מ"ע זכירת יציאת מצרים ולא יפסיק בין אלהיכם לאמת ואח"כ מתחיל ויציב ואסור לחזור לומר עוד הפעם אמת (סג):

(טז) צריך לכוין שישמע מן השי"ן כשהחזר ה' אלהיכם אמת כי בק"ש יש רמ"ח תיבות וג' תיבות אלו משלימין לרמ"ח ואם מתפלל ביחוד יכוין לשו' וויין מן ויציב ונכון כו' שעולים עם הכולל צ"א כמו השם בכתבתו וקריאתו (סג):

(יז) אף שהזכיר כבר י"ט בפרשת יציאת תיקנו אנשי כנעני' ברכה על הגאולה והוא אמת ויציב שהוא על הגאולה שעברה ובשחרית צריך לומר הנוסח של אמת ויציב ובערבית הנוסח של אמת ואמונה. ואם טעה והחליף אם עדיין לא אמר הברכה בא"י גאל ישראל חזר ואומר כראוי ואם כבר אמר בא"י יסיים גאל ישראל (ס' ס"ו) וכ"כ בהדיא בר' מנחם:

(יח) צריך להסמך גאולה לתפלה ואסור להפסיק ביניהן כלל אפילו בעניית קריש וקדושה ונכון שיסיים עם השי"ן דאז פסור מעניית אמן וסמיכת גאולה לתפלה עדיף מתפלה בצבור (סג):

(יט) אסור לומר פסוק שמע ישראל ב' פעמים ואם לא כיון בפעם ראשון אע"ג דעושה איסור מ"מ כיון שלא יצא צריך לחזור ולקרות בלחש (וקו' ה"ז י"ל נקל) ונכון שיסיים כל הפרשה ואז יחזור לקרות בלחש (ד"ל) לאס קודם כל הפרשה וומר עיין זנ"י) ואפי' כשקורא על מנתו ק"ש כמה פעמים כדי שישתקע בשניה לא יכפול פסוק שמע ישראל. והעומדים בשעת יציאת נשמה ואומרים וכופלים פסוק שמע ישראל אפשר שיש למחות בידם. ואפשר כיון שידוע שכוונתם כדי ליצא הנשמה באחד הכל יודעין שאין כוונתם לב' רשויות (וכעין זה כ' ה"ז) ופסוק ה' הוא אלהים נהגין לומר ז"פ שהוא שבח למי שדר בז' רקיעים. (ונפסוקו ד"ג מדות שמנהגו לומר ובכל זאת אלו ליה ועיכינו ליה ל"ע שהרי נהדיח פריך ע"ז נסוכה דהוי כשמע שמע ומשני ה"ק ליה עיכינו מיקלות וע"ש נפירות המסכה לרמז"ס דאין הכוונה שכיוונו כך אלא שנאמת חסרו כך ל"ע אס לא כמ"כ ה"ז כיון שכבר נהגו כך לא חזי כז' רשויות) (ס"א ונמ"א ס' ס"ג):

כלל כב. דין הכנת גופו ולבושו ומקומו לתפלה (מ' ז"ג):

(א) כשיגיע לתהלות לאל עליון יעמוד ויכוין עצמו לתפלת י"ח ויסיר כיהו וניעו וכל דבר המבלבל מחשבתו וישמור עצמו שלא יגהק ולא יפהק (הוסטין וגעכלין) בתפלתו דסימן רע לו. ואם הוא לאונסו יניח ידיו על פיו שלא תראה פתיחתו ואסור לרוק ואם אי' מבליעו בכסותו ואם הוא איסטניס יהפוך פניו לשמאלו וירוק מלאחריו וכל מה שאסור בתפלה אסור אפילו כשכבר סיים י"ח עד לאחר שפסע ג' פסיעות דכ"ז שלא פסע הוי כעומד לפני המלך (מ"א ס' י"ז):

(ב) לא יעמוד להתפלל סמוך אצל הפתח אלא יכנס שיעור ב' פתחים וישהה שם מעט כדי שתתיישב דעתו עליו וכן אחר התפלה ישהה מעט שלא יהיה נראה כמשאווי ופשיטא שיזהר שלא ללכת מבהכ"נ קודם שיסיימו הקהל תפלתם (ל"ג):

(ג) יקבע לו מקום מיוחד להתפלל שם לעולם כדמצינו באברהם אל המקום אשר עמד שם דהיינו שיקבע לו בהכ"נ וגם שם יקבע לו מקום מיוחד לעולם. מיהו כל ד' אמותיו חשוב מקום אחד וטוב כשיכול לקבוע מקום אצל הקיר כדי

חיי אדם כלל כב הלכות תפלה

שיתפלל שמונה עשרה ופניו אל הקיר. כדמצינו בחזקיהו המלך דכתיב ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ולא היה שום הפסק בינו לבין הקיר וכ"ש שלא יהיה נגד פניו דברים המצויירי' על הכותל ואם א"א יסגיר עיניו ודבר קבוע ומכ"ש כשגבוה י"ט ורחב ד"ט חוצץ מ"ט הספסלים או (טעמלער) אינם חוצצים (ל"ב) וכ"ז למצוה אבל לא לעכב ואדם אפי' לתהלה אינו חוצץ עיין כ"ז בפ"ח סי' פ"ט שהק' דאדרבה כיון דגבוה י" ורחב ד' הו' מחיצה לעצמו כבר תירץ הגר"א שם סי' ל"א שכי' עיין עירובין ספ"ב וכוונתו דשם דף כ"ו אמרינן מחיצת אדרכלין ומחיצה שעשו לנחת אינו מחיצה אך צ"ע דבוודאי מדאורייתא הו' מחיצה אלא מדרבנן לא הו' מחיצה. וצ"ע:

(ד) אסור לעמוד על דבר גבוה כגון כלי או ספסל אפי' שאינו גבוה י"ט ולא על גבשושית הגבוה ג"ט דהו' דרך גאווה אבל על עשבים ששוטחין ביהו"כ וכיוצא בו ועל מהצלת מותר. ומ"מ ראוי ליהדר שלא יעמוד על שום דבר דמחוי כגאווה ואם המקום גבוה ג' ויש בו ד' אמות על ד' הו' כעליה וכן אם היה מוקף מחיצות אעפ"י שאין בו ד' על ד' מותר שאין גובהה ניכר כיון שחלק רשות (ל'):

(ה) אסור להתפלל מיושב וכ"ש מושבב ואפי' לסמוך על שום דבר אם לא כשהוא חולה קצת ואם אי אפשר לו להתפלל מ"ט יהרהר בלבו שנאמר אמרו בלבבכם ואם הוא בדרך והוא נהוץ לדרכו אם יכול לעמוד עכ"פ בג' ראשונות וג' אחרונות כדי לקיים הכריעות והפסיעות מוטב ואל יתפלל מיושב ויעשה הכריעות מיושב. ואמנם מוטב להתפלל בעלות השחר וגם מנחה תיקף הצי' שעה אחר הצות כדי שיוכל להתפלל מעומד (ל"ז):

(ו) לא יתפלל בצד רבו ולא לאחוריו ולא בפניו כשהוא רבו מובהק שלמד רוב חכמתו ממנו או גדול הדור. ונ"ל דה"ה אביו אפי' הרחיק ד' אמות ודוקא כשמתפלל ביחיד אבל בצבור וסדר ישיבתו כך מותר (ל"ח):

(ז) אסור לאחוז בידו שום דבר בתפלתו רק הסידור שמתפלל בתוכו וירשום בסידור כל המקומות שצריך בתפלתו כדי שלא יצטרך לחפש. ואם התחיל להתפלל ש"ע ונתבלבל מותר לילך למקום הידוע לו ליקח משם סידור (סי' ל"ו נ"ג ע"ב וט"ז) ואם נפל ספר על הארץ ומטריד אותו מותר להגביהו כשיסיים הברכה (ס"ג ז"ח):

(ח) אסור להתפלל עד שיהגור אפי' דבשאר ברכות אפי' לזה. ויתעטף בבגדים בדרך שהולך לפניו שר ולכן אינו נכון להתפלל בקאפטיין ובגד התחתון או בשלאפראק כמש"כ הכון לקראת אלהיך וישים כובע בראשו בדרך שהולך ברחוב ולא בכובע הקטן שתחת הכובע או שלאף מיטץ ופשיטא שלא יתפלל ברגלים מגולים אם אין דרך אותו מקום כך לעמוד לפני גדולים (סי' ל"ח):

(ט) אם נשמט טליתו באמצע תפלתו יכול להתזירו אפי' נפל רובו אבל אם נפל כולו אינו רשאי להתעטף דהו' הפסק ואם עוקצתו כינה מותר ליטלה בבגדו שלא יתבטל מחשבתו אבל אסור ליטלה ביד ואם נטלה ישפשה ידו בכותל או ד"א (סי' ל"ח) וכן אם נגע במקומות המטונפים דהיינו מקומות המכוסין באדם לפי שיש מלמולי זיעה וכן אם היכך ראשו או שנגע בצואת האוזן או בצואת החוטם אם אין לו מים די בנקיון בעלמא ולכן צריך לזהר שלא ליגע בהם אלא ע"י בגד (סי' ל"ח) ולענין ברכה על המלית כשנפלה ממנו עיין לעיל כלל י"ב סי' ז' ואם יש עליו משא יותר מד' קבין צריך להניחו על הארץ ופחות מזה יפשיל לאחוריו (ס"ג):

(י) צריך להפוך פניו לצד ארץ ישראל ולק"ק שנאמר והתפללו אליך דרך ארצם. ולכן אנו שיושבים במערבו של א"י צריכין להתזיר פנים למזרח ואפי' אם אה"ק עומד בצד אחר (מ"ח). והיושבים במזרח מחזירין למערב והיושבים בצפון מחזירין לדרו' והיושבי' בדרו' מחזירי' לצפון נמצא כל ישראל מתפללים למקום א' דהיינו נגד ירושלים ובית ק"ק ששם שער השמים שכל התפלות עולות דרך שם. ולכן נקרא בהמ"ק תלפיות ר"ל תלי' שכל פיות פונים אליו ואם אינו יודע יכוין לבו לק"ק ואם עומד לצפון או דרו' והזכירו לו אסור לעקור רגליו להפוך למזרח אלא יעקם פניו למזרח ואם א"א או שעומד פניו למערב יכוין לבו לק"ק ולא יעקור רגליו (ט"ז סי' ל"ז) וכן אם מתפלל

לה

חיי אדם כלל כב כג הלכות תפלה

במזרח אסור להתפלל לאותו צד אלא לצד אחר אף שאינו מזרח ואם תלויים שם בגדים המצויירים יעצים עיניו. ולכן אין נכון לצייר ציורים בבהכ"נ אלא למעלה מקומת אדם (סי' ל'):

(יא) יכוין רגליו זה אצל זה ויכוף ראשו מעט למטה ויסגיר עיניו שלא יסתכל בשום דבר וכשמתפלל בסידור לא יגביה עיניו מן הסידור כי המתפלל בעינים פתוחות ומסתכל בשאר דברים מקדים עליו מלאך המות (ט"ו) ו"ל שאינו זוכה לראו' האכיזה בשעת מימתו רק המה"ט) ויניח ידיו על לבו הימין על השמאל ויעמוד באימה ויראה כי השכינה נגד המתפלל וישים אל לבו אף שבלא"ה מלא כל הארץ כבודו מ"מעשיו יחשוב שעומדת לנגדו ורוצה לשאול כל צרכיו ואין ביד שום נברא מלאך או מזל או כוכב למלאות שאלתו כ"א ברצונו י"ת ויתפלל כעני בפתח בלב שלם (סי' ל"ה) ויוציא המלות מפיו בלחש כדי שישמע מה שהוא אומר אבל יזהר שיהיה בלחש שאפי' העומד סמוך לו לא ישמע קולו כמש"כ בחנה שפתיה נעות וקולה לא ישמע ואפי' בר"ה וי"כ ואפי' מתפללים כולם בסידורים כי אין הטעם משום שלא יבלבל בלבד אלא טעמים אחרים דתפלה צריכה דוקא בלחש (סי' ק"ב):
(יב) מי שאינו מבין לה"ק וכן הנשים מוטב שיתפללו בלשון שמבינים רק שיתפללו בלב שלם (סג):

(יג) אין עומדים להתפלל מתוך דין ולא מתוך פלפול שלא יהא לבו טרוד בה ומ"מ אם עסק והתחילו הצבור להתפלל יתפלל עמהם (ל"ג מ"ט סק"ה). ואם לומד עם אחרים לכתחלה אסור להתחיל אבל אם התחיל כבר ויש לו שהות עדיין להתפלל א"צ לפסוק (ק"ו):

(יד) העוסק בצרכי צבור לש"ש א"צ להפסיק ולהתפלל דעוסק במצוה פטור מן המצוה ואפי' אם עבר זמן תפלה א"צ להתפלל מנחה שתים לתשלומין כיון שהיה פטור בשעת חובתה (ל"ג מ"ט שם דלא כמ"ז ב"ד סס' שמ"א ובא"ח סי' ק"ח סק"א):

(טו) טוב ליתן צדקה קודם התפלה דכתיב אני בצדק אחזה פניך (ל"ב):
(טז) המשתין לא יתפלל עד שישחה כדי הילוך ד' אמות והמתפלל לא ישתין עד שישחה הילוך ד"א. הרוקק מחמת טיול לא יתפלל עד שישחה כדי הילוך ד"א אבל אם נודמן לו רוק מותר (ל"ב):

(יז) אם נשאר אדם יחידי מתפלל בבהכ"נ שבשרה או אפילו בעיר בתפלת ערבית שמתפללים בלילה חייב הבריו להתין עליו עד שיסיים תפלתו כדי שלא תתבלבל מחנכתו. וטוב להחמיר להתין אפי' ביום ובעיר. ואם הבריו מאריך בתחנונים ובקשות או שהתחיל להתפלל בשע' שלא יוכל לסיים תפלתו עמהם אינו חייב להתין שהרי מוכח מלתא דאדעתא דהכי נכנס שאינו מפקד (ל'):

(יח) שכור אם אינו יכול לדבר בפני המלך אסור להתפלל והוי כאלו עובר כ"ס ואם עבר והתפלל תפלתו תועבה וצריך לחזור ולהתפלל כשיסיר יינו מעליו ואם עבר זמן תפלה משלים אותה בתפלה שאחריה כדון שונג ואונס לקמן כלל כ"ז. ואפי' התחיל לשנות אחר שהגיע זמנה שהיה סבור שיהיה לו שהות אח"כ מ"מ מיקרי אונס אבל אם יכול לדבר בפני המלך אעיג דמדינא כיון ששתה רביעי' יין בבת אחת אסור לכתחילה להתפלל מ"מ אם מרגיש בנפשו שכבר פג יינו מותר להתפלל לכתחילה. ולכן אין אנו נוהרים ביינות שלנו שאינן חזקים שמתפללים אעפי' ששתו רביעית ויותר (סי' ל"ט):

כלל כג. דין הכרעות בתפלה ו"ח (ק"ו):

(א) התפלה היא דומה לשואל בקשה ממלך ב"ו שמתחלה צריך לכרוע ולהשתחו' ולסדר שבחו ואח"כ שואל צרכיו ואח"כ כשרוצה לפטור כרוע ומשתחוה עוד ונוטל רשות לפטור ממנו וכן ג' ברכות ראשונות הוא סידור שבחו של מקום. ולכן צריך לכרוע ולהשתחוות בתחלת ברכה ראשונה שהיא אבות ובסוף אותה ברכה במגן אברהם ומאתה הונן. עד שומע תפלה הוא מבקש צרכיו ובג' אחרונו' רוצה

חיי אדם כלל כג כד הלכות תפלה

רוצה ליטול רשות לפטור ולכן צריך לכרוע ולהשתחוות ג"כ בתחלת ברכת מודים ובסוף ברכה שהיא בא"י הטוב שמך:

(ב) כשיאמר ברוך יברע בברכיו וכשיאמר אתה ישחה במהירות בפעם א' עד שיתפקקו כל חוליות שבשדרה (כ"ל שמקמת הכריעה זולמים הקצרים של קוליות) ולא יברע בגופו וראשו נשאר זקוף אלא יכוף גם ראשו ולא ישחה יותר מדאי דהיינו שיהיה פיו נגד הגור של מכנסיים שזה דרך יוהרא. זקן וחולה שצער לו הכריעה כיון שהרקיץ ראשו וניכר שחפץ לכרוע אלא שמצטער דיו:

(ג) כשרוצה לומר ה' יזקוף בנחת שלא ידמה כמשא וכן במודים כשיאמר מודים יברע וישתחוה ויעמוד כך בהשתחויה עד ה' ואז יזקוף:

(ד) אסור להוסיף השתחויות באמצע התפלה בתחלת ברכה או בסופה ול"ד כשיאמר ברוך אלא אפי' כשיאמר אתה חונן או השיבנו וסלח לנו וכן בכל י"ח ברכות ואפי' כשמתפלל ובאמצע תפלתו מגיע הש"ץ למודים וצריכין הקהל לשחות ולומר מודים הרבנן וצריך גם הוא לשחות עם הקהל מ"מ צריך לדקדק שלא ישחה בתחלת ובסוף ברכה אלא יאמר מתחלה איזה תיבות מתחלת ברכה ואז כיון שהוא אמצע ברכה מותר לשחות:

(ה) המתפלל בבית שיש בו פסילים וצלמים אסור לשחות לאותו צד ואם עומדים במזרח יהפוך פניו לצד אחר בתפלתו ויכוין נגד ירושלים:

כלל כד. דין תפלת י"ח והוכרת משיב הרוח וטל ומטר ויעלה ויבוא:

(א) קודם התפלה צריך לומר פסוק ה' שפתי תפתח. ואסור להפסיק בפסוקי אחרים הנדפסים בסידור כגון כי שם ה' אקרא ואפילו לומר פסוק זה קודם ה' שפתי אסור דאסור להפסיק בין גאולה לתפלה אם לא במוסף ובמנחה מותר לומר פסוקים קודם ה' שפתי כי פסוק זה שייך לתפלה (ק"ח):

(ב) ברכה ראשונה נקראת אבות וצריך לזוהר הרבה לכיון בה פירוש המלות כי מצד הדין אם לא כיון באבות צריך לחזור ולהתפלל אך בזמננו בערה קרוב הדבר שגם בפעם ב' לא יכוין ולכן אין חוזרין. עכ"פ נשמע מזה גודל החיוב ועכ"פ נ"ל אם נזכר קודם שאמר בא"י בסוף ברכה יחזור לומר מאלקי אברהם כו' (ק"ט). ובעיית אומר זכרנו ואם לא הזכיר וסיים הברכה אין צריך לחזור:

(ג) ברכה ב' נקראת גבורות שמזכירין בה גבורות של הקב"ה שהוא מחה מתים וכי' ולכן תיקנו בה ג"כ להזכיר בה בימות הגשמים משיב הרוח כו' שהגשם הוא ג"כ מגבורותיו של הקב"ה ומתחילין להזכיר במוסף של שמיני עצרת עד תפלת מנחה של י"ט ראשון של פסח חוץ הש"ץ שהוא פוסק במוסף (ק"ז). ובעש"ת אומר מי כמךד ואם לא אמר אינו חוזר. ואם טעה היחיד ולא הזכיר במוסף של פסח א"צ לחזור (דהא לדעת הב"י אפילו לכמקילה אין מזכירין). ואם איחר היחיד להתפלל עד אחר שהתפלל הש"ץ מוסף לא יאמר משיב הרוח (מ"ט ס"י טכ"ק):

(ד) אסור להזכיר הגשם עד שיכריז הש"ץ קודם התפלה משיב הרוח ומוריד הגשם ולא כמו שנהגין שמכריזין רק משיב הרוח שזה לא נקרא הזכרה שהרי ביש מקומות אומרים גם בימות החמה משיב הרוח ואם לא הכריזו אסור לצבור להזכיר עד שישמעו מן הש"ץ חזרת התפלה ונ"ל שאם אמר א' בקול רם בתוך תפלתו מוריד הגשם אף שאסור לעשות כן שהרי לא שמע מן הש"ץ מ"מ מותרים השומעים להזכיר בתפלתם (סג):

(ה) אפילו מי שמתפלל בביתו או הדרים ביושבים צריכים להמתין עד זמן שידעו שכבר הכריז הש"ץ בקהילות אבל הבא לבה"ב ומצא ציבור שמתפללין יתפלל ויזכיר אעפ"י שלא שמע דמסתמא הכריזו כבר (סג).

(ו) במדינתנו אין אומרים בימות החמה משיב הרוח כו' ואם טעה והזכיר רק שלא סיים מוריד הגשם א"צ לחזור ואם אמר מוריד הגשם יחזור לאתה גבור. ונ"ל דאם התחיל רב להושיע מכלכל חיים א"צ לחזור ואם סיים הברכה חוזר

חיי אדם כלל כד הלכות חפלה

לראש התפלה ואפי' היה באותו זמן עצירת גשמים בכל אותה המדינה ומתפללין ומתענים על הגשמים אעפ"כ צריך לחזור דאין שייך להזכיר שבתו של מקום בדבר שהוא קללה בשאר מקומות ואם לא סיים הברכה רק שאמר בא"י יסיים למדני חוקך והי' כאלו עדיין באמצע ברכה וחזור לאתה גבוג כדלקמן סימן ה' :

(ז) אם בימות הגשמים טעה ולא הזכיר מוריד הגשם אם לא סיים הברכה יאמר במקום שנזכר ואם סיים ולא התחיל אתה קדוש יאמר משיב הרוח כו' ואח"כ אתה קדוש אבל אם כבר התחיל אתה קדוש צריך לחזור לראש התפלה כי ג' ברכות ראשונות נחשבו כברכה א' (סג) :

(ח) כלל גדול בדברים שמהזירין אותו כגון משיב הרוח וטל ומטר בימות החמה אם לא סיים הברכה חוזר לתחלת ברכה וזה הדין אפילו בדברים שאין מהזירין אותו כגון יעלה ויבא ברי"ה ערבית ועל הניסים וכיוצא בו ולאן דוקא לתחלת ברכה אלא למקום הראוי ואם כבר אמר בא"י ולא סיים הברכה יאמר למדני חוקך כדי שלא תהיה לבטלה וא"כ הוא כאלו לא סיים הברכה וחוזר לאותה ברכה ודוקא בדברים שמהזירין אותו אבל בדברים שאין מהזירין אותו תיכף כשאמר בא"י יסיים אותה ברכה ולא יחזור (ו"ל ריטב"א בתענית י"ג נסס ר' יונה שפ"י אמר בא"י מסיים כקורא בתורה למדני חוקך כדין כל שגלה לנכך וכפלו פירות מפיו וכיוצא בו ומגלגל על סיים ברכתו וחזר לאומרה כראוי אף במקום שאין מקזירין שאין קזרה ואין כן דעת גדולי הפוסקים אלא כל שהתקיל בתימיה קותם מכתן ואליך כדרכן במקום שאין מהזירין אותו אבל במקום שתימיה קותם מכתן ואליך כדרכן במקום שאין מהזירין אותו שטעה והזכיר כגון משיב הרוח או טל ומטר בימות החמה אבל אם טעה ולא אמר מה שצריך לא ג"מ בזה דאם נזכר כשאמר בא"י יסיים כדין ויזכיר תיכף קודם שמתחיל האחרת :

(ט) אם נסתפק בימות החמה אם אמר אם לא מוקמינן אהזקה כל למ"ד יום דמסתמא אמר כמו שרגיל וכן בימות הגשמים אם נסתפק מוקמינן אהזקה כל ל' יום דמסתמא לא אמר ואם אמר צ' פעמים רב להושיע משיב הרוח כו' וכן בימיו החמה אמר צ' פעמים רב להושיע מכלכל חיים כמנין התפלות שיש בשלשים יום ג' תפלות בכל יום וא"כ כבר רגיל לומר כפי הרגלו ולכן אם חוזר ומסתפק א"צ לחזור המוקמינן אהזקתו וכן ראוי לעשות בזמננו שמתפללין בעו"ה בלא כוונה ומצוי להסתפק בכדי שינצל מברכה לבטלה (ס"י קי"ז) :

(י) ברכה ג' נקראת קדושת ה' שהיא אתה קדוש ותותם האל הקדוש ואם טעה וסיים המלך הקדוש א"צ לחזור (א"ה נסס כ"ג סס"י ק"מ) ובעי"ת מסיים המלך הקדוש ואם טעה וסיים האל הקדוש אם נזכר בתוך כדי דיבור ואמר המלך הקדוש יצא ואם לאו צריך לחזור לראש התפלה וה"ה אם מסופק אם אמר צריך לחזור לראש התפלה ואין שייך כאן תקנה הגיל שיאמר צ' פעמים כי אך יאמר הברכה (תק"פג) והגאון מוהר"ר אבלי פאסוועליר נ"י אמר כאן דין מחודש שאם טעה בליל ר"ה ולא אמר המלך הקדוש אינו צריך לחזור כדין טעה ולא הזכיר יעלה ויבא בליל ר"ה שאינו צריך לחזור מחמת שאין מקדשין את ההודש בלילה א"כ גם בליל ר"ה הדין כן שאין צריך לחזור עכ"ל הגאון הג"ל :

(יא) ברכה ד' אתה חונן וכמוצאי שבת וי"ט אומרים בה אתה חוננתנו ואם טעה ושכח וסיים הברכה אע"ג דלא התחיל עדיין ברכה של אהריה אינו צריך לחזור (כ"ז 7) :
 (יב) ברכה ט' היא ברכת השנים דהיינו ברך עלינו וצריך להזכיר בה בימות הגשמים ותן טל ומטר לברכה ומתחילין בתפלת ערבית של יום ס' שאהר תקופת תשרי ויום התקופה הוא בכלל ס' יום ובדיעבד היינו אם התפלל ושכח ט"מ מניין מעליע (פ"מ). ולפ"ז כיון דאין תקופת תשרי נופלת אלא בג' שעות או בט' שעות בלילה או ביום לעולם א"צ לחזור בתפלת מעריב הראשונה כיון שעדיין לא נשלם ס' יום מע"ל וכן אם התקופה נופלת ביום א"צ לחזור אפילו בתפלת שחרית להתפלל קודם ג' שעות ביום וכשנופלת בט' שעות ביום ומתפלל מנהה קודם ט' שעות ג"כ א"צ לחזור. ופוסקין לומר ב"ש של פסח (קי"ז) :

חיי אדם כלל כד הלכות תפלה

(יג) אם לא אמר ותן טל ומטר אם נזכר קודם שהתחיל ברכה שאחריה שהוא תקע בשופר אומר ותן טל ומטר ואח"כ תקע בשופר ואם כבר התחיל תקע ונזכר קודם שומע תפלה א"צ לחזור אלא שואל בשמע קולינו שהיא ברכת שומע תפלה ואם סיים גם שומע תפלה נלא התחיל רצה ואמר ותן טל ומטר ואח"כ רצה ואם לא נזכר עד אחר שהתחיל רצה אם לא עקר רגליו חוזר לברכת השנים ואם עקר רגליו חוזר לראש. שכת טל ומטר ונזכר קודם שומע תפלה בענין שאומרה בשומע תפלה אם מתענה יקדים לומר טל ומטר ואח"כ עננו דזה חמור טפי שהרי אם שכת טל ומטר חוזר משא"כ בעננו (סג):

(יד) טעה בימות החמה ואמר ט"מ אם נזכר אפילו לאחר כדי דיבור יתחיל מתחלת ברכת השנים ואפילו לא חזר לתחלת הברכה רק שחזר ואמר ותן ברכה כ"י וסיים הברכה יצא כנ"ל ואם כבר אמר בא"י יסיים למדני חוקך כדי שלא יהיה לבטלה ויחזור לתחלת ברכה כדלעיל סי' ח' ואם כבר סיים כל הברכה ואפילו גמר כל ה"ה רק שנוכר קודם שעקר רגליו נ"ל דא"צ לחזור רק לברכת השנים ואם כבר עקר רגליו חוזר לראש התפלה ואם מדינה אחת כמו ספרד בכללה ואשכנז בכללה צריכים מטר ויש שם עצירת גשמים וטעה יהיד ושאל גשמים א"צ לחזור (סי' קי"ז סעי' ג') ול"ד לסי' ו' דשם שאני כדאיתא שם אבל לכתחלה לא יאמרו אותה בברכת השנים רק כמנהג שהשי"ן קובע תפלה בברכת שומע תפלה וכבר נדפס בסידורים אבל לא יאמר רק ותן טל ומטר אלא דוקא בנוסח התפלה וגם זה לא יאמר השי"ן רק לצורך גדול. ובשבת ור"ח וי"ט מזכירין י"ג מדות ואומרים מזמורי תהלים של מטר כדאיתא בסידורים (ס"ו):

(טז) כל מקום שנכתב עקר רגליו. י"א דתיכף כשמסיים יהיו לרצון ואין דעתו לומר תחנונים עוד הוי כעקירת רגליו (מ"א כס"י מכ"ט) ולי נראה דעקירת רגליו ר"ל עקירת רגליו ממש:

(טז) ברכה י"א השיבה שופטינו וחותרם מלך אהב כ"י ובעיית חותרם המלך המשפט ובריעבד יצא (תקפ"ג):

(יז) ברכה י"ב ולמלשיני אל יאמר ומלכות זדון אלא והודים מהרה תעקר שהם האפיקורסים והמינים ואלי אמר וכל עושי רשעה אלא וכל הרשעה: ברכה י"ד שהיא ולירושל' ב"ב אומרים בה במנחה נחם ואם לא אמר אומרה בשומע תפלה וחותרם רק בשומע תפלה ולא מנחם ציון ואומרה אחר עננו דעננו תדיר וכל התדיר קודם ואם לא אמר יאמר במודי' קודם ועל כולם ואם לא אמר יאמר אה' שים שלום בלא חתימה ואם לא אמר כלל א"צ לחזור (תק"ז):

(יח) ברכה ט"ז נקראת שומע תפלה ואם מתענה יאמר כאן עננו ומסיים שומע תפלה אפי' בת"צ וא"ל אמר כיון שסיים הברכה אינו חוזר ואומרה ומ"מ יאמרנה קודם אלקי נצור בלא חתימה (תקס"ה):

(יט) ברכה זו היא כוללת ולכן יכול להתפלל בה כל מה שצריך אך שלא יתבטל ע"ז מלענו' קדושה ולכן יותר טוב לקבוע תפלות הצריכים לו קודם יהיו לרצון כדי כשיצטרך לענות קדושה או ברכו יכול לומר יהיו לרצון תיכף ונכון וראוי לכל אדם להתפלל בכל יום ביחוד על צרכיו ופרנסתו ושלא ימוש התורה מפיו וזרעו וזרע זרעו ושיהיו כל יוצאי הלציו עובדי ה' באמת ושלא ימצא פסול ח"ו בזרעו וכל מה שיודע בלבו שצריך לו (נוהג ר"י ל"ס) ונ"ל דאם אינו יודע לדבר צחות בלה"ק יאמרנה אף בלשון אשכנז רק שיהיה מקירות לבו ויותר טוב מלאומרה בלה"ק בלא כונה דהא תפלה היא בכל לשון אבל בשאר ברכות אם רצה להוסיף צריך שיהיה דוקא מעין אותה ברכה כגון שיש לו חולה בתוך ביתו יוסיף בברכת רפאנו ואפילו באמצע הברכה רק שישאל דוקא בלשון יהיד ויתחיל בתחילה הברכה ואח"כ יוסיף וע"ש בשיע סימן ק"ט עוד מדין הוספה. ובשלוש ראשונות ואחרונות אסור להוסיף שום דבר ודוקא צרכי יהיד אבל צרכי צבור מותר ולכן נוהגים בכל המקומות לומר פיוטים אפילו בג"ד ואחרונות (ק"ג):

(כ) דילג ברכה א' מאתה חונן עד שומע תפלה או ששינה בה בענין שצריך לחזור

לז חיי אדם כלל כד הלכות הפלה

אין צריך לחזור אלא מאותה ברכה שמעיה בה ומשם יגמור כסדר דוקא אבל לא מהני שיכלול אותה בשומע תפלה דהא צריך להתפלל י"ח כדאמרינן תמני סרי תיקון (דל"א כפ"ק נס"י קי"ט סעיף ג' וזכרנו תמוהים) ודוקא שמעיה אבל אם דילג במזיד חזר לראש:

(כא) המתנמנם בתפלתו או מסיבה אחרת ואינו יודע באיזה ברכה עומד אם בג' ראשונות חוזר לראש התפלה ואם בג' אחרונות חוזר לרצה דג"ר וג"א נחשבי כברכה א' אבל אם עומד באמצעות נ"ל דמתחיל מברכה שיודע בוודאי שלא אמרה אבל מה שמסתפק א"צ לחזור וצ"ע:

(כב) ברכה י"ז היא רצה ונקראת עבודה שמתפללין בה על העבודה שתחזור ובר"ה וזה"מ אומרים בה יעלה ויבא ואם שכח או אפי' אם מסתפק בזה"מ בין בערבית ושחרית ומנחה ובר"ה בשחר' ומנחה אם סיים כבר הברכה של המחזור או אפי' רק בא"י מסיים המחזור שכינתו לציון ואומר יעלה וכו' ואח"כ מודים ואם התחיל כבר במודים עד שלא עקר רגליו חוזר לרצה ואם עקר רגליו חוזר לראש התפלה אבל בר"ח ערבית בין שר"ה יום אחד או ב' ימים אם שכח וסיים הברכה המחזור שכינתו או אפי' שאמר רק בא"י א"צ לחזור לפי שלא היו מקדשין ההודש בלילה (ס' מכ"ג וס' ת'):

(כג) שכח יעלה ויבא בשחרית ולא נזכר עד אחר שהתפלל מוסף א"צ לחזור ולהתפלל שחרית (ס' ק"ו מ"א ס"ק ג'):

(כד) ברכת י"ח מודים אנהנו כו' וכורע בתחלה וסוף כמו שכתבנו כלל כ"ג ובחנוכה ופורים אומר בה על הניסים בכל התפלות ובעשיית אומר וכתוב. וכלל זה אם טעה ולא הזכיר כיון שסיים הברכה או שאמר רק בא"י א"צ לחזור ואינו מזכיר עוד:

(כה) ברכה י"ט נקראת ברכת כהנים לפי שהש"ץ מתחיל ברכה זו אלהינו כו' ואומר ברכת כהנים והו' מתיקון שלמה המלך ע"ה וא"א או"א רק בזמן שראוי לביב ולישא כפים (רמ"א ס' קכ"ז סעיף ז') (וכ' בשו"ת מה"ג אהנהיג שלא לומר או"א בבית אצל וטעמו מפני שהאצל אינו כושף כפיו לכך א"א אצלו או"א. וכ' ע"ז בספר דגול מרצבה ח"ל ולענ"ד תימה דא"כ לפי דברי רמ"א נס"י יקב"א דאצל כל יצ"ק אינו כושף כפיו א"כ לא יאמרו אצלו או"א וכן כאצל מתפלל צנה"כ לפני העמוד לא יאמר או"א לכן נראה לפענ"ד דלא כשכנה"ג דמה צריך שהאצל אינו כושף כפיו הלא אם עלה לא ירד ואפילו אם לא עלה עדיין אם קראוהו לעלות עובר צנעה אם אינו עולה וא"כ לא גרע מחכמה ביה"כ ובתענית שאף שאין בו כ"כ מ"מ אומרים או"א הואיל ואם עלה לא ירד כמבואר ברמ"א ס' קכ"ט סעיף ז' עכ"ל ד"מ) ובזמן שהש"ץ אומר ברכת כהנים דהיינו שחרית ומוסף ובתענית צבוה גם במנחה אומרים שים שלום ובערבית ובמנחה של כל יום אומרים שלום רב ובעי"ת אומרים בספר חיים ואם לא אמר כיון שסיים הברכה או רק בא"י אינו חוזר ונ"ל דבזה ראוי לומר בספר תיקף כשסיים המברך את עמו ישראל בשלום קודם יהיו לרצון כיון שכבר גמר התפלה. (דהא לר"ת לעולם אומרים בסוף צרכה אפי' צרכה אין מחזירין אלא דהמולקים סוגרים כיון דא"ל לקורן א"כ הו' הפסק צאמצע תפלה מה שאין כן כאן). ואם אמר בשחרית שלום רב או במנחה שים שלום יצא:

(כו) לאחר שסיים המברך את עמו כו' נכון שיאמר תיקף יהיו לרצון כו' כי פסוק זה שייך ליה. ואח"ז יאמר אלהי נצור וכל מה שרוצה להתפלל ויחזור לומר יהיו לרצון ושוב לקצר בתחנונים כדי שיוכל לפסוע ג' פסיעות קודם שיענה קדושה (קכ"ג):

(כז) אם צריך לענות קדיש וקדושה מותר לענות אף כשלא אמר עדיין יהיו לרצון אך אם אפשר יאמר מקודם יהיו לרצון כי י"א דאסור לענות קדיש וקדושה קודם יהיו לרצון (סג):

(כח) לאחר שסיים כורע ופוסע ג' פסיעות בכריעה א' כעבד הנפטר מרבו ויפסע ברגלו שמאלית תחלה כדי שיהיה נראה שאינו ממדר לפסוע ושיעור הפסיעות אלו

חיי אדם כלל כד כה הלכות הפלה

אלו לפחות כרי שיתן עקב בצד אגודל ולא יפסיע יותר מג' פסיעות ולא יפסיע פסיעות גסות ויפסיע ברנל שמאל תחלה פסיעה קמנה ובשל ימין פסיעה גדולה ואח"כ בשמאל כדי שישווה רגלו השמאלית להימנית (א' ס' כ"ט אך אה"כ כ' מחלה ימין) (קכ"ג):

(כט) אחר שפסע ג' פסיעות והוא עדיין בכריעה זו קודם שיוקף יהפוך פניו לשמאלו ואומר עושה שלום במרומיו ואח"כ יהפוך פניו לימינו ויאמר הוא יעשה שלום עלינו ואח"כ ישתחוה לפניו ויגמור ויוקף ויאמר יה"ר שיבנה כו' (סג):

(ל) במקום שכלו הפסיעות יעמוד ולא יחזור פניו לצבור עד שסיים הש"י תפלתו שלא יהשדוהו שדילג בתפלתו ולא יחזור למקומו עד שמייע הש"י לקדושה או לפחות כשתחיל הש"י התפלה והש"י יעמוד כדי הילוך ד' אמות קודם שיחזור למקומו להתפלל בקול רם וכן יחיד המתפלל יעמוד במקום שכלו פסיעותיו כשיעור זה קודם שיחזור למקומו וכשאומרים פיוטים יכול להזור כשמתחיל ש"י להתפלל (נ"י נסיון קכ"ג):

(לא) בשעת הדחק כגון שהוא בדרך במקום שירא שיפסיקוהו עוברי דרכים או שירא שיעבור זמן תפלה או חולה מתפלל ג' ראשונות ואח"כ אומר מעין י"ח והיינו שאומר נוסח זה, הבינו ה' אלהינו לדעת דרכך, ומול את לבבנו ליראתך, ותסלח לנו להיות גאולים, ורחקנו ממכאובינו, ודישננו בנאות ארצך, ונפוצותינו מארבע תקבץ, והתועים על דעתך ישפטו, ועל הרשעים תניף ידך, וישמהו צדיק' בבנין עירך ובתקון היכלך, ובצמיחת קרן לדוד עבדך ועריכת נר לבן ישי משיחך, טרם נקרא אתה תענה ברוך אתה ה' שומע תפלה, ואח"כ יאמר ג' אחרונות וצריך להתפלל מעומד אבל במוצאי שבת וי"ט שצריך לומר הבדלה וכן בימות הגשמים שצ"ל טל ומטר אין מתפללין הבינו (ק"י) ומ"מ בחולה או שעת הדחק גדול יכול להתפלל אף בימות הגשמים או במ"ש ולקצר בכל ברכה כדלקמן כלל כ"ה ס' א"ב, וזו נוסחה יאמר תחלה ג' ראשונות כדרכו ואח"כ במ"ש יאמר אתה חוננתנו למדע תורתך ותבדילנו ה' אלהינו בין קודש לחול בין אור לחושך בין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה וחננו מאתך כו' ובחול יאמר אתה חונן לאדם דעת חננו מאתך דעה בינה והשכל בא"י חונן הדעת, השיבנו אבינו לתורתך והחזירנו בתשובה שלימה לפניך בא"י הרוצה בתשובה, סלח לנו אבינו כי מוחל וסולח אתה בא"י חנון המרבה לסלוח, ראה נא בענינו וגאלנו מהרה כי גואל חוק אתה בא"י גואל ישראל, רפאנו ה' ונרפא כי אל מלך רופא נאמן אתה ברוך אתה יי רופא חולי עמו ישראל, ברך עלינו את השנה הזאת ותן טרם לברכה על פני האדמה וברך שנתנו כשנים הטובות בא"י מברך השנים, תקע בשופר גדול לחרותינו וקבצנו יחד מארבע כנפות הארץ בא"י מקבץ נדחי עמו ישראל, השיבה שופטינו כבראשונה ומלך עלינו אתה ה' לברך וצדקנו במשפט בא"י מלך אהב צדקה ומשפט, ולמלשינים אל תהי תקוה וכל אויבך מהרה יכרתו ותכניעם במהרה בימינו בא"י שובר אויבים ומכניע זדים, על הצדיקים ועל החסידים ועלינו יהמו רחמך ושים חלקנו עמהם לעולם ולא נבוש כי כך בטחנו בא"י משען ומבטח לצדיקים, ולירושלים עירך ברחמים תשוב ובנה אותה בקרוב וכסא דוד מהרה לתוכה תכין בא"י בונה ירושלים, את צמח דוד מהרה תצמיח כי לישועתך קיינו כל היום בא"י מצמיח קרן ישועה, שמע קולנו וקבל ברחמים וברצון את תפלתנו כי אל שומע תפלות אתה בא"י שומע תפלה, ואח"כ אומר ג' אחרונות ומסיים המברך את עמו ישראל בשלום יהיו לרצון כו' עושה שלום כו':

כלל כה. דין איסור הפסקה כתפלה בדבור והילוך והנצרך לנקבים:

(א) אמור להפסיק בתפלת י"ח בדבור אם לא משום חשש סכנת נפשות וגם בזה אם יוכל להנצל על ידי שיקצר כל ברכה וברכה כגון שיאמר סלח לנו אבינו כי

כי מוחל וסולח אתה בא"י כו' וכן כולם או אם אפשר שיכרה משם מוטב שיקצר או שיכרה אבל משום הפסד ממון אסור (ק"ז):

(ב) כבר נתבאר לעיל כלל ג' סי' כ"ה דהנצרך לנקביו אסור להתפלל ואימת שצריך לחזו ולהתפלל אפי' בדיעבד ואם נתעורר תאווה לו באמצע תפלתו בין לגדולי' או לקטנים אסור לצאת אם יכול לעצור עצמו עד שיגמור ר"ח ואם א"א לו לעמוד עד אחר תפלה נ"ל דאם יכול לקצר כל ברכה וברכה כדלעיל סימן א' יקצר ואם לאו מותר לו לצאת ולפנות רק שלא יפסיק בדבור (כ"ל דכ' הנ"ס וא"ל דמוטב לקצר מלוח ממקומו א"כ ה"ה הכא. סי' ל"ב):

(ג) היה צריך להפיה יעצור עצמו אם אפשר וא"ל אם מתפלל בביתו ילך לאחוריו ד' אמות ומפיה וממתין עד שיכלה הריח והזור למקומו (כ"ס וא"ל דנ"ס כונן פוסקים דל"ג כש"ע וכן משמע בזמנא לפי גירסא שלנו דגרסינן ומתקיל מחקוס שפסק ונראה דל"ג כ"ד וקוטר ומתפלל אלא וקוטר ובלישא קמא גרסינן קוטר להתפלל ומקדאמר קוטר כיון שלא כתרסק לכן כ' ה"ש דר"ל למקוס שפסק אך מה שכ' א"ל דכן הוא בסת"ק סי' כ"ד כ"ל דל"ג מוכח מ"ד) ואומר רבנו העולמים יצרתנו נקבים נקבים חלולים חלולים גלוי וידוע לפניך חרפתנו וכלימתנו חרפה וכלימה בחיינו רמה ותולעה במותנו ומתפלל ממקום שפסק. ואם מתפלל בצבור דא"א לו להרחיק ד"א כיון דאז ניכר הבוש אינו אומר רבון וטוב שיהרהר בלבו (סי' ק"ג וע"א):

(ד) יצא ממנו רוח לאונסו מתחין עד שיכלה הריח ומתחיל ממקום שפסק. (כס"י ק"ג נ"א ס"ה א' כ' דאפי' ענה כדי לגמור כולה אין לריך לקוטר לראש דהא א"ס רובה שמתפלל מיד וכו"ע עה"י כ"ו שלא כלה הריח אסור להתפלל כדליתא ס"י ע"ע וכ"כ רמ"א כאן להדיא כהג"ה וכ"כ נש"ע סי' ק"ד סעיף ה'. ופאשר דכוונת הר"א שא"ס אחר שכלה הריח המתין עוד).

(ה) אם באמצע תפלתו מטפטים טיפות מי רגלים ממנו לאונסו אם הבגד העליון לא נתלכלך אפי' בקיש איצ' לפשוט בגדיו כיון שהמ"ר מכוסים אבל אם גם הוא נתלכלך בקיש צריך לילך ולהסיר בגדיו או עכ"פ לכסות המקום המלוכלך בבגד אחר אבל בתפלה שא"צ לזוז ממקומו יתפלל כדרכו כיון דאין אסורו אפי' לקיש ולתורה אלא מדרבנן ומ"מ בשעה שמטפס צריך להפסיק. ומ"מ לכתחלה אסור להתחיל להתפלל אך מי שיש לו חולי המטפס תמיד וא"כ לעולם לא יוכל להתפלל יזהר עכ"פ שיתחיל להתפלל בשעה שאינו מטפס אעפ"י שיטפס באמצע התפלה רק בשעת הטפה יפסיק. וכל זה שלא נפלו מ"ד על הארץ אלא שנבלעו בבגדיו.

(ו) אבל אם נפלו על הארץ או שהשתין תינוק בבהכ"נ ישחוק עד שיביאו לו מים או ירחיק ד' אמות דכל זה לא מיקרי הפסק אבל אסור להפסיק בדיבור להביא לו מים כיון דאיסור מי רגלים אינו אלא מדרבנן (עיין במ"א סי' ע"ה דר"שבי"א איצ' להרחיק כלל) ואם מתירא שמא ישחה כדי לגמור את כולו וא"א לו להרחיק ד"א כגון שא"א לו לעבור נגד המתפלל מותר להתפלל כיון שכבר עוסק בתפלה ויסקוד על הרשבי"א (סי' ל' סעיף כ"ו. כ"כ הפ"ק סג). ואם מי רגלים שותתין על כשרו פוסק עד שיכלו מלשתות ואפי' נפלו על הכתונת והם טופח להמסיח כיון שהם מכוסים. ואם הם מגולים בקיש צריך להסיר בגדיו אבל בתפלה שאסור לזוז ממקומו מתפלל כדרכו (סי' ע"ח):

(ז) נ"ל דאם תינוק טיף בבהכ"נ באמצע תפלה אם יש לו בגד לכסותו אסור להפסיק ואפילו לזוז ממקומו ואם אין לו או שעכ"פ יהיה ריח רע ורחיק ד' אמות ממקום שכלה הריח או יצא לבית אחר ואם גם אחרים עומדים שם ומתפללים ואינם יודעים מה נ"ל דאם א"א בענין אחר להודיע להם אלא בדיבור מותר להפסיק בדבור להצילם מאיסור דאורייתא ומוטב שיעשה הוא איסור קל דהיינו איסור דרבנן להפסיק בתפלה משיעשו אחרים איסור דאורייתא להתפלל במקום מסוּגָה (עיין בכ"א סי' א')

(ח) שיץ המתפלל וצואה בבהכ"נ או בבית שמתפללים שם אפי' הצואה לאחוריו

חיי אדם כלל כה כו הלכות תפלה

צריך לשתוק עד שיוציאנה שמאחר שהוא מוציא רבים וא"א שלא יהא מן הקהל בתוך ד' אמות של הצואה ובעיני דעת שומע ומשמיע אך בפסוקי דזמרה מותר לומר כדרכו שהרי עכשיו אינו מוציא אחרים בזה (ס' ע"ב) :

(ט) העומד בתפלה ונסתפק באיזה דין איך יתפלל כגון ששכח איזה דבר בתפלה מותר לילך ממקומו למקום מיוחד ולעייין שם בספר (כן משמע מדברי תר"י ומרמ"א סס"ו ל"ו) דלא גרע מהשתין תינוק בס"י ו' ואם מותר לשאול הדין צ"ע ונ"ל דמותר :

(י) בתפלה אינו פוסק לא לקדיש ולא לקדושה אלא ישתוק ויכוין למה שאומר הש"ץ ונחשב כעונה לענין שיצא ומי"מ לא הוי הפסק ואפילו קראוהו לעלות לתורה אסור להפסיק ואם הפסיק צ"ע אם חוזר לראש (ס"י ק"ד נ"א ס"ק ס') ונ"ל דדינו כמו בסמוך בס"י י"א :

(יא) אם הפסיק בדבור במזיד חוזר לראש ואם לא חזר והשלים התפלה מחזירין אותו (נ"ז ופ"ק) ואם בשוגג כגון שנכשל בלשון או שסבור שמותר להפסיק וכן במקום שמותר להפסיק כגון משום סכנה חוזר לתחלת ברכה שהפסיק בה ואם הוא בג' ראשונות חוזר לראש ובג' אחרונות חוזר לרצה ונ"ל דבדיעבד אם לא חזר לתחלת ברכה כיון שסיים הכרכה אינו רשאי לחזור וכ"ש אם כבר השלים תפלתו (ועיי' בסמוך ס"י י"ג) :

(יב) ואם הפסיק כדי לגמור כל הי"ח מדישא לסיפא בין שהיה ההפסק בדבור או מחמת דבר אחר אם היה באונס ופשיטא אם המקום אינו ראוי שהיה שם טינוף ויוצא בו חוזר לראש ואפילו לא הפסיק בדבור אלא בשהיה לבד אבל אם ברצונו שתק או אפילו דיבר בשוגג דינו כנסוף סימן י"א (ס"י ס"ה נ"א ס"ז) :

(יג) נ"ל דהיה הטועה ומזכיר מאורע שאר ימים בתפלה דינו כאלו שח ככל מה שנתבאר (ועיי' לקמן כלל כ"ט ס"י י"ג) :

(יד) הא דאמרינן האם הפסיק בג"ר או בג"א דחוזר לראש דוקא כשסיים כבר הברכה אבל אם הפסיק באמצע ברכה אינו חוזר אלא לתחלת אותה ברכה כגון שהפסיק באתה גבור חוזר לאתה גבור וכיוצא בו כן נ"ל :

כלל כו. דין לישוב ולעבור נגד המתפלל :

(א) אסור לישוב בתוך ד' אמות של המתפלל מכל צדדיו ולפניו טוב לזוהר להרחיק כמלא עיניו מפני שנראה כאלו חבירו מקבל עליו מלכות שמים והוא אינו מקבל ואם עוסק בעניני תפלה אפילו בפרק איזהו מקומן או אם הוא איש חלש וצער לו לעמוד אפילו אינו עוסק אלא בשאר דברי תורה אפילו אינו מעניני תפלה מותר לישוב כיון שעוסק בדברים קדושים אבל הרחוק לא מהני ואם ידוע שהיושב הוא חולה וא"א לו לעמוד אפילו אינו עוסק בתורה מותר (נ"ג ע"י ס' ק"ג) :

(ב) אפילו אם ישב קודם שעמד זה להתפלל צריך לקום ודוקא במקום שיש רשות לכולם להתפלל כגון במנין קבוע ופשיטא בבהכ"נ אבל בביתו אם ישב כבר אינו צריך לקום שזה בא בגבולו ומ"מ מידת חסירות הוא אפילו בביתו לעמוד (ס"ז) :

(ג) אסור לעבור נגד המתפללין מלפניו בתוך ד"א שלוי אבל מן הצדדין מותר בין לעבור בין לעמוד ונ"ל דמלפניו לא מהני במה שעוסק בתורה או בדברי תפלה והטעם כדי שלא יתבלבל מחשבת המתפלל ול"נ דהטעם משום דהמתפלל השכינה כנגדו ואסור להפסיק בינו לשכינה ומטעם זה המתפלל ובני אדם מתפללין אחוריו אסור לפסוע הפסיעות אחר י"ח עד שיגמור האחרון אפילו אם האחרון התחיל להתפלל אחריו ולא נקרא בא בגבולו ואפילו אם האחרון מאריך בתפלתו דאדרבה זה יפסוע הוא בא עכשיו בגבולו (פ"ק ס"ז) :

(ד) נ"ל אם המתפלל עומד בצד א' מדבר שהוא קבוע גבוה ורחב ד' כדלעיל כלל ט"ז סימן י"ז מותר לישוב בצד השני דהא מפסיק רשות אבל לעבוד מצד השני אפשר אם אינו גבוה כי"כ שלא יוכל להסתכל בצד השני אסור ויותר נ"ל

חיי אדם כלל כו כו הלכות תפלה לט

דגם זה מותר שהרי חוץ לד' אמות מותר אעפ"י שמסתכל (עיין ראש פ' ת"ה סי' ל' ונגמרא 77 כ"ז ע"ה):

כלל כו. דין תפלת השלומין ומוספין ודין ספק התפלל:

(א) אסור להתאחר להתפלל שחרית רק עד שליש היום שהם ד' שעות כפי אורך הימים שאם היום ארוך ט"ו שעות מחלקין אותו ל"ב חלקים והם נקראים שעות זמניות וכן אם היום קצר מחלקין ל"ב חלקים שתפלת השחר הוא נגד קרבן תמיד ולעולם לא איחרו אותו מלהקריב לאחר שליש היום וחשבינן מעלות השחר (סימן פ"ט):

(ב) עבר אפילו במזיד ולא התפלל בדי' שעות יכול להתפלל עד הצות וניל דרוקא עד הצות. עבר הצות היום ולא התפלל אין לו תשלומין ולא נקרא מזיד אלא כשיושב במל ואינו מתפלל (ל"ט מ"א סק"ג):

(ג) אבל אם טעה שהיה סבור שיש לו עוד זמן להתפלל או שהיה שכור ואפילו התחיל לשנות אחר שכבר הגיע זמן תפלה שהיה סבור שיהיה לו שהות אח"כ אעפ"כ מקרי אונס או שהיה טרוד בצורך ממונו שלא יבא לידו הפסד דזה נקרא צורך מצוה אע"ג דלכתחלה אסור לבטל תפלה בזמנה משום הפסד ממון וניל דאפילו היה טרוד לקנות ולמכור סחורתו כל זה מקרי אונס (כן מוכח מהראיות שהביא צת"ד והניחם הגר"א. וכן כ"ל עוד ראיה במדגש ריש כללים הלכה אדם מישראל שלח התפלל שחרית כו' או מקוטר שהיה עושה לרכיו כו') ומשלים אותה תפלה בתפלה הסמוכה לה כגון שלא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתים לא התפלל שחרית מתפלל מנחה ב' לא התפלל מנחה מתפלל ערבית ב' ואם הוא שי"ן יוצא במה שחזר התפלה בקול רם. ודוקא באילו שהיה אונס אבל אם ביטל בידים לא מהני תשלומין (סימן ק"ט):

(ד) כשמתפלל ב' צריך שיכוין שהתפלה הראשונה לשם חוב שהוא זמנו והשני לשם תשלומין מה ששכח ובדיעבד שמעה והתפלל ראשונה לשם תשלומין יצא דהא אין כאן חיוב איזו היא לתשלומין וכן אם טעה בראשונה כגון שלא אמר טל ומטר ונזכר לאחר שהתפלל התשלומין מתפלל תפלת של חובת שעתא אע"ג שמתפלל אותה אחר התשלומין (סי' ק"ט כ"א ס"ק ז'):

(ה) יזהר מאוד שתיכף לאחר שסיים תפלת החוב בעוד שעוסק בתפלתו יתפלל התשלומין ולא יפסיק ביניהן רק באמירת אשרי הדיינו כשמתפלל שחרית או מנחה שתים יאמר בין תפלה לתפלה אשרי וגם תחנון ולא ישהה יותר ויתפלל תיכף תפלת התשלומין (א"ר סימן ק"ט ס"ק ז') ואם מתפלל ערבית שתים לא ישהה בין תפלה לתפלה רק כדי הילוך ד' אמות (סס) ופשיטא דאסור במלאכה ואפילו ללמוד כי י"א דאפילו בדיעבד אם לא התפלל תיכף לא יכול עוד להתפלל ובדיעבד שלא התפלל תיכף או שלא נזכר עד אחר שהתפלל שעה או שתים יסמוך על הפוסקים ויכול להתפלל אעפ"י שאינו עוסק עכשיו בתפלה. ומ"מ נ"ל דאסור להתפלל תפלת תשלומין רק עד הצות היום שממש ואילך אינה זמן תפלת שחרית וכן במנחה דוקא כיו' שמותר להתפלל מנחה (סס עיין בכ"א סי' א'):

(ו) טעה ולא התפלל ערבית ולא נזכר או שעבר ולא התפלל עד הצות היום לתשלומין וכן טעה ולא התפלל שחרית ועבר זמן מנחה ולא התפלל תשלומין לא יכול עוד להשלים בתפלה האחרת דאין תשלומין אלא בתפלה הסמוך כגון מערבית לשחרית ומשחרית למנחה וממנחה למעריב אבל אם טעה ולא התפלל שחרית אעפ"י שכבר התפלל מוסף יכול להשלים במנחה דזה מקרי תפלה הסמוכה (סס):

(ז) כשמתפלל תפלת התשלומין אינו מתפלל רק תפלת י"ח אבל ק"ש וברכותיו אין להם תשלומין:

(ח) זמן תפלת מוסף תיכף אחר שחרית ואין לאחרת יותר מעד סוף שבע שעות. ואם התפלל אחר ז' שעות נקרא פושע ואעפ"כ יצא שזמנה כל היום ואפ"י התפלל כבר מנחה יכול להתפלל מוסף ואם לא התפלל מוסף עד שהגיע זמן מנחה קטנה

חיי אדם כלל כו הלכות תפלה

קטנה יתפלל מנחה תחילה ומ"מ בצבור נוהגין להקדים לעולם מוסף למנחה ואם הוא סמוך לערב ואין שהות להתפלל שתיהן יתפלל של מוסף מנחה יש לה תשלומין (כ"ו וע"ג זב"ק):

(ט) לא התפלל מוסף כל היום אין לה תשלומין בערבית דהיאך יאמר את מוסף יום פלוני הוה כיון שכבר עבר היום (ס"ו ק"פ):

(י) טעה ולא התפלל מנחה בע"ש מתפלל ערבית ב' של שבת אע"ג שבאה לתשלומין של חול. מ"מ כיון שעכשיו הוא שבת מתפלל אותה ג"כ של שבת ומ"מ אם טעה והתפלל השניה שהיא לתשלומין של חול יצא (מ"א ס"א ס"ק י"ג) ונ"ל דאם הקדים של חול לשל שבת לא יצא שהרי יש כאן היכר שהקדים התשלומין ואם נתכוין בראשונה לשם שבת פשיטא דלא יצא (ס"ג):

(יא) טעה ולא התפלל מנחה בשבת מתפלל במ"ש ב' של חול ואומר אתה חוננתנו בראשונה שהיא תפלת חובה אבל לא בשניה שבאה לתשלומין דהבדלה א"צ לומר אלא פעם א' ואינו דומה לסי' י' ומ"מ אם הבדיל בשניה או לא הבדיל בשניה או אפילו הבדיל בשניה ולא בראשונה רק שנתכוין בראשונה שהיא תפלת חובה רק ששכח בה הבדלה יצא אבל אם נתכוין בראשונה שתהיה לתשלומין ולא אמר בה הבדלה ובשניה נתכוין לתפלת חובה ואמר בה הבדלה כיון שגילה דעתו בתפלתו וגם אמר הבדלה שמוכה שהתפלל תפלת חוב אחר התשלומין צריך לחזור ולהתפלל לתשלומין. אך י"א דא"צ לחזור ולהתפלל (ס"ד):

(יב) טעה ולא התפלל מנחה בערב ר"ח מתפלל ערבית ב' ומזכיר בשניהם יעלה ויבא כמו בסימן י' ואם אמר באחד מהן יעלה ויבא ולא אמר בשניה דינו שוה כמו בהבדלה בסימן הקודם לזה. דגם ביעלה ויבא בר"ח בלילה א"צ לחזור (ט"ז) וי"א (ס"ד):

(יג) טעה ולא התפלל ערבית בר"ח מתפלל שהרית ב' ומזכיר בשניה ר"ח ואם לא הזכיר בשניה שהיא לתשלומין דערבית א"צ לחזור כיון דאפי' אם היה מתפלל בערבית ושכח א"צ לחזור א"כ לא יהיה חמור התשלומין מאלו התפלל בזמנה וכן אם טעה ולא התפלל מנחה בר"ח ור"ח הוא ב' ימים ומתפלל ערבית ב' השניה לתשלומין של מנחה אפילו לא הזכיר בה ר"ח א"צ לחזור כיון דאפי' בעיקר התפלה דערבית א"צ לחזור בשביל יעלה ויבא ק"ו מה שהוא עכשיו לתשלומין (פ"ק דלא כמ"א וכ"כ נז"ר דדנבי מ"א אינו מוכרח):

(יד) זה הכלל לעולם אולינן בתפלת תשלומין לקולא כגון יצא התפלל תפלת שהרית של שמיני עצרת ומתפלל מנחה ב' ועכשיו צריך לומר משיב הרוח ושכח ולא הזכיר בתפלת התשלומין משיב הרוח א"צ לחזור כיון שבאה לתשלומין תפלה שלא היה מזכיר בה:

(טו) טעה והתפלל ערבית עם הצבור מבע"י ונזכר שלא התפלל מנחה כיון שהיה שוגג או שסבר רמותר להתפלל ערבית קודם מנחה מתפלל אח"כ לתשלומין ואם הוא ר"ח מזכיר בה ר"ח (מ"א ס"א):

(טז) טעה ולא הזכיר יעלה ויבא במנחה של ר"ח ואם כן אף כשיתפלל ערבית לתשלומין לא ירויח כלום שהרי כבר עבר ראש חודש ואינו מזכיר עוד וכן אם טעה במנחה של שבת והתפלל י"ח ולא הזכיר של שבת וא"כ לא ירויח במה שיחזור ויתפלל י"ח בערבית הכריע בש"ע שם שיכול להתפלל בנדבה אך כבר כתבתי בסי' הסמוך כיון דבתפלת נדבה צריך שיהיה במזוה שיכוין בה מרישא לסיפא ובזמנה"ז אפשר שאין מצוי איש כזה כו':

(יז) ספק התפלל או לא חוזר ומתפלל ומתנה ואומר אם לא התפללתי תהא לחובתי ואם התפללתי תהא לנדבתי ואם התחיל להתפלל על דעת שלא התפלל ונזכר שכבר התפלל אפי' באמצע ברכה פוסק. ונ"ל דכיון דצריך להתנות דבאם לאו תהיה לנדבתי ולכן בשבת וי"ט דא"א להתפלל תפלת נדבה דתפלה הוא במקום קרבן ובשבת וי"ט אסור להקריב קרבן נדבה וכן במסופק אם התפלל מוסף של ר"ח שהיה שיעיר המטא המטא אינה באה נדבה (עיין ס"ו ק"ד) אפי' בספק התפלל

חיי אדם כלל כו כח הלכות הפלה

התפלל אסור לחזור ולהתפלל ועוד נ"ל דבזמן הזה אסור להתפלל נדבה שהרוצה להתפלל נדבה צריך שיהיה מכיר את עצמו וזריו וזהו ואמיד בדעתו שיכול לכוין בתפלתו מראש ועד סוף אבל אם לא יכול לכוין יפה קרינן ב' למה לי רוב זבחיכם כדאיתא בכל הפוסקים ובש"ע שם וידוע שבזמננו אפי' אחד מאלף לא ימצא ולפי"ז נ"ל דגם בס' התפלל אסור לחזור ולהתפלל דא"ל לו להתנות. עיין לקמן כלל כ"ד בנ"א ס"י ג' מה שכתבתי שם עפ"י פוסקים ראשונים וטראה שהוא הנכון:

כלל כח. דין טעות בחפלת שבת וי"ט ור"ח (ס' יס"ז):

(א) אומרים ויכולו בתפלת ערבית להעיד שהקב"ה ברא עולמו ומ"מ אם לא אמר א"צ לחזור. ודוקא שכבר סיים ברכת מקדש השבת אבל קודם לזה חוזר לויכולו (ס' יס"ז):

(ב) טעה והתחיל אתה חונן בין בערבית שחרית ומנחה וכן לכל הברכות של חול כיון שהתחיל בה אפילו תיבה אחת גומר אותה ברכה ומתחיל תפלת שבת אבל במוסף פוסק אפי' באמצע ברכה אפי' באתה חונן דבשאר תפלות מדינא היה ראוי להתפלל י"ח אלא דלא אמרהו רבנן ולכן כל ברכה שהתחיל גומר אבל במוסף מדינא א"צ להתפלל רק שבע ברכות ולכן פוסק (א"י הסכמת הפוסקים) ודוקא שכבר אמר אתה חונן אבל אם אמר רק תיבת אתה בערבית ומנחה ומוסף דר"ח ושכח דגם תפלת שבת מתחיל אתה אע"ג דכוונתו היה לומר אתה חונן כיון שלא אמר עדיין תיבת חונן מסיים קדשת או אחד או יצרת אבל בשחרית אם היה כוונתו לומר אתה חונן אע"ג שלא אמר רק אתה כיון שגם תיבת אתה לא שייך לתפלה זו וגם כוונתו היה לשל חול גומר אותה ברכה של אתה חונן ומתחיל ישמח אבל אם ידע שהוא שבת ושלא בכוונה התחיל תיבת אתה יאמר ישמח משה דלא גרע מאלו התפלל בשחרית אתה קדשת דיצא (ס' יס"ז):

(ג) טעה והחליף תפלת שבת זו בזו כגון שהתפלל בערבית ישמח משה וכיוצא בו אם נזכר באמצע פוסק ומתחיל בתפלה הראויה ואם סיים הברכה מקדש השבת יצא חוץ ממוסף שאם התפלל תפלה אחרת ולא הזכיר מוסף דלא יצא (ס):

(ד) טעה והתפלל במוסף תפלת שחרית צריך לחזור. כיון שלא הזכיר מוסף אבל אם הזכיר מוסף אפי' התפלל כל תפלת חול רק שאמר בה ונעשה לפניך חובותינו בתמידים יום ובקרבן מוסף יצא בין בר"ח ושבת וי"ט (מה שהק' המ"א ס"י ה"ז י"ל דלא ז' ללי ולא י"ס משא"כ הכ"ה) ונ"ל דאם טעה ולא הזכיר של מוסף בדישת היום אזי יאמר בעבודה כשיאמר והשב את העבודה יאמר ונעשה לפניך בדישת היום ובקרבן מוסף דכיון שא"צ לקבוע ברכה בפ"ע אע"ג דלכתחלה צריך להזכיר בקדושת היום מ"מ בדיעבד שסיים הברכה א"צ לחזור אלא יזכיר בעבודה וצ"ע. אבל אם נזכר קודם שעקר רגליו צריך לחזור לקדושת היום (כדממע בירושלמי שהניח הרא"ש נס' מי שמתו לזקא בעבודה) ויזכיר מוספין במקומו כדאי לעיל כלל כ"ד ס"י י"ג. ואם נזכר קודם שהתחיל רצה יאמר ונעשה לפניך קרבן מוסף כדיון בכל הדברים שהייב לחזור קודם שהתחיל בברכה אומרת (ס):

(ה) טעה והתפלל מוסף קודם לשחרית יתפלל אח"כ שחרית ותפלה ראשונה יחשב במקום מוסף (כפ"ו זמ"א ס"ז וכל הטעם שהי' התמידין אין מעכבין המוספין):

(ו) טעה והתפלל של חול בשבת או ביו"ט אם עקר רגליו חוזר לראש ואם לא עקר רגליו מתחיל בקדושת היום וא"צ לחזור לראש ונ"ל דאפי' נזכר קודם מודים לא מהני שיאמר עלה ויבא ויזכיר קדושת היום דלכתחלה צריך לומר ברכה לקדושת היום ומ"מ בדיעבד שהזכיר קדושת היום בעבודה יצא כיון דמן הדין גם בשבת וי"ט ראוי ל"ח אלא דלא אמרהו רבנן ולכן בדיעבד יצא (ס' יס"ז):

(ז) בימות החמה טעה והתפלל של חול בשבת והזכיר גשם ובברכת השנים הזכיר ג"כ גשם ולאחר שסיים הברכה נזכר שהוא שבת חוזר לראש וא"צ להזכיר עכשיו הברכות של חול שהתפלל וכן אם לא הזכיר משיב הרוח אלא שבברכת

חיי אדם כלל כח כט הלכות תפלה

השנים הזכיר מל ומטר אם לא סיים ברכת השנים א"כ כיון שהתחיל הברכה צריך לומר כתיקונה ומתחיל ברכך עלינו ומסיים וחוזר לשל שבת אבל אם כבר סיים הברכה א"צ לחזור לתחלת הברכה דכיון דאין דינו כאלו הוא באמצע ברכה ואם כן אדרבה הוי כאלו לא התחיל לגמרי ולכן מתחיל בשל שבת (כ"ל ללא כמו שרש"י ז"ל נ"ה נ"ס ק"י סק"ו נ"ס הל"ט ע"ג):

(ח) אם נסתפק אם התפלל של שבת או יו"ט חוזר לראש דמסתמא אמר כמו שהוא רגיל ונ"ל דבר"ה וי"כ אם יודע שאמר ובכן תן ומסתפק אם סיים המלך הקדוש א"צ לחזור דמסתמא אמר כשיגרא דלישנא:

(ט) ב"ט אם טעה וסיים מקדש השבת וחוזר בו תכ"ד וסיים מקדש ישראל והזמנים יצא אפי' לא היה סבור שהוא י"ט (ס' תפ"ו נ"א):

(י) יו"ט שחל בשבת מסיים מקדש השבת וישראל והזמנים ואם חתם מקדש ישראל והשבת והזמנים או שלא חתם בשל שבת אלא רק מקדש ישראל והזמנים אע"ג שהזכיר של שבת באמצע או שלא חתם רק מקדש השבת לבד או אפי' שאמר מקדש השבת וישראל ולא אמר והזמנים כ"ז לפ"ה מיקרי שנוי משבע בברכה וצריך לחזור ואם לא עקר רגליו חוזר לאתה בחרתנו ואם עקר רגליו חוזר לראש (ס' תפ"ו) וליג דא"צ לחזור דכל ברכה שמוכר בה ב' דברים וסיים באחד מהן בין שחתם במה שהוא עיקר הברכה ובין שחתם במה שכלל בה יצא:

(יא) אם מסופק אם חתם גם בשל שבת. נ"ל דלכ"ע א"צ לחזור (דהא יש אומרים דאפי' בודאי א"צ לחזור עיין פ"ה שם וגם המ"א כ' דבמקדש ישראל לבד יצא ואע"ג דלא נראה דבריו להלכה עיין א"ד מ"מ בספק יש להקל וכ"ש לפי מה שכתבתי בנ"א (ס' ב'):

(יב) ר"ח והוה"מ שחל בשבת ולא חתם במוסף אלא מקדש השבת יצא לכ"ע דכיון דאינו קובע ברכה לעצמה בערבית ושחרית ומנחה לא חמיר כולי האי (פ"ק ס"ג):

(יג) טעה והזכיר מאורע שאר ימים בתפלה אם בשוגג אינו חוזר ואם במזיד דינו כמפסיק בדברים בשלים (לעיל כלל כ"ה ס' י"ח) ואם נזכר באמצע ברכה כגון שהתפלל של שבת ב"ט וכיוצא בו פוסק אפי' באמצע ברכה ואם סיים תפלתו חוזר לראש:

(יד) טעה בערבית של שבת ולא הזכיר בה משיב הרוח וכיוצא בו או אפי' לא התפלל כלל ומכיון כשאומר הש"י ברכה א' מעין שבע מראש ועד סוף מלה במלה יצא משום דת"ע רשות הקילו בה ואח"כ יאמר עושה שלום ופוסע ג' פסיעו' ודוקא עם הש"י אבל לכתחלה אסור להתפלל ביהוד ברכה אח' מעין ז' ובריעבד צ"ע אם יצא (ס' רס"ז) ושבת וי"ט כיון שהש"י אינו מזכיר של יו"ט צריך לחזור ולהתפלל. (א"ר ס"ג):

(טו) טעה בשמיני עצרת ואמר את חג הסוכות הזה נ"ל דאם כבר עקר רגליו אינו חוזר:

(טז) טעה במוספין והזכיר של יום אחר וכן בסוכות שאמר ביום א' דהוה"מ מה שאינו שייך כלל לאותו יום כגון שאמר ביום הרביעי אם לא סיים הברכה יתחיל מ"פ הקרבנות ואם סיים הברכה א"צ לחזור (דהא אפי' לא אמר הפסוקים של קרבנות רק שאמר וכעשה לפניך קרבנות המוספין ולא ומה שהזכיר של יום אחר הוי כד"ן נס"י י"ג):

(יז) טעה בר"ה ולא אמר ובכן תן כיון שסיים כד"ן יצא דלא נזכר בגמ' ואם סיים בא"י מקדש ישראל ויום הזכרון ולא אמר מלך על כל הארץ נ"ל דא"צ לחזור. ובמוסף שאומר פסוקי מלכויות צ"ע ונ"ל דא"צ לחזור:

(יח) יו"ט שחל להיות במוצאי שבת אומר באתה בחרתנו ותודיענו ואם לא אמר אין מהזירין אותו:

כלל כט. דין חזרת הש"י (כ"י קכ"ד) ודין מי שראוי למנותו לש"י (ס' כ"ג):

(א) הש"י חוזר התפלה וצריכין הכל לשמוע ולענות אמן על כל ברכה וברכה

מא

חיי אדם כלל כש הלכות תפלה

ואם אין מי שומעים ועונים הרי כל הברכות שמברך הם לבטלה ועונשן גדול מאוד. ולכן צריך כל אדם לשתוק ואפי' ללמוד אסור בשעת חזרת השי"ן וי"א שמחויבים לעמוד בשעת חזרת השי"ן. ואם יש רק מי ששומעים ואי' מהם ישן יש ליהדר להקיצו כדי שישמע והיה כשמתפלל ימתין עד שיסיים ובדיעבד אם אי' מצטרף ודוקא א' (סי' כ"ה):

(ב) צריך לעמוד במקומו כדי הילוך ד"א קודם שיחזור למקומו ואח"כ יחזור וצ"ל אדני שפתי תפתח אבל יהיו לדצון אינו חייב לאומרו שהרי יאמר בקדיש תתקבל צלותהון אבל הנכון שיאמרנו:

(ג) כל מקום שיחיד הוזר ומתפלל מחמת טעות בתפלה גם שי"ן חוזר בתפלת החזרה הו"ן מאם. שכח יעלה ויבא בר"ח שחרית אין מחזירין אותו אם כבר סיים כל התפלה ואם נזכר קודם שסיים יתחיל רצה והיה בשחרית של שבת וי"ט ודוקא בשחרית שיש בו דברים א' שהרי יתפלל מוסף ויזכר בו קדושת היום ועוד שהוא טורח הצבור אבל בשאר תפלות לעולם חוזר (סי' קכ"ו):

(ד) ואם טעה בתפלה שהתפלל בלחש אם טעה בגי' ראשונות חוזר כמו יחיד ובשאר הברכות אפי' בגי' אחרונות אינו חוזר מפני טורח צבור אלא סומך על התפלה שיתפלל בקול רם ואפי' בגי' ראשונות אם לא נזכר עד שסיים תפלתו אפי' לחזור (סי' קכ"ו) והסומך על המור אפי' בגי' ראשונות ואינו חוזר לא הפסיד (א"ר סו):

(ה) בתענית צבור השי"ן אומר בין גואל ישראל ובין רפאנו עננו ומסיים העונה בעת צרה כצ"ל (לפי מה שכ' הכלבו שיש בו ס"ג תיבות) ואם שכח והתחיל רפאנו ונזכר קודם שחתם ברכת רפאנו אומר עננו ואח"כ רפאנו ואם לא נזכר עד שאמר בא"י אף שלא אמר עדיין רופא חולי אסור לאומרו עוד אלא יאמר עננו בשומע תפלה כיחיד ויחתום בא"י שומע תפלה (א"ר נגס ארזים ללא כמ"א ואם שכח גם נז"ת או אחר שסי' המברך את עמו ישראל בשלוש יאמר עננו נקמית ברכה העונה צעת לרה ואם אמר עננו קודם לרה כח לריך לצור ולסומרה אחר לרה כח (סי' קי"ט) דאסור לשנות הסדר שתיקנו קו"ל):

(ו) שי"ן שנחלש באמצע תפלה ולא יוכל לגמרה יעמוד אחר במקומו ומתחיל מתחילת ברכה שמעו זה אם באמצעות ואם היה בגי' מתחיל לראש ובגי' מתחיל רצה ולכן בר"ה וי"ב שלפעמים נחלש השי"ן באמצע הפיוטים ועומד אחר תחתיו צריך ליהדר שיתחיל העומד מתחילת ברכה מאתה בחרתנו ולא יחזור לומר הפיוטים ואם בגי' או אחרונות דינו כמו שכתבתי (סי' קכ"ו) ואם נשתתק בברכת יוצר אם אחר שענו הקהל קדוש כברכה אחרת דמי (סי' כ"ט) ומתחיל השני לאל ברוך כו' ונ"ל דדין זה הוא במקום שהשי"ן מוציא הצבור אבל לדין אי"ש:

(ז) שי"ן שהוא כהן ובאמצע התפלה נודע שמת אחד בבתי הסמוכים אם אפשר לסתום הפתחים וחלונות של בהכ"ג או של בית שהמת שם ואעפ"י שיש עוד טומאה דרבנן (עיין נקמת אדם כלל קכ"ט סי' ה') אפי' להודיע להשי"ן עד שיגמור תפלתו (ועיין צי"ד סי' ע"ג) אבל אם אי' ליהדר בזה צריך לצאת אפילו באמצע תפלה (מדברי הש"ך צי"ד סי' ע"ג משמע לכאור' דהבטח הפסוקים לאל המה אין בו אלא איסור לרבנן וכבר השיג ע"ז המ"א בסי' ש"ג ס"ק ז' דאם יש קור טפח לכ"ע הוי דאורייתא ע"ז שהאריך בראיות ברורות וכדליתא ב"ס וברמב"ם. ול"כ גם הש"ך לא כיון לזה ע"ז רק שהלשון אינו מדוקדק וללא כח"ר בסי' קכ"ו שכתב אחר הש"ך):

(ח) שי"ן צריך שיהיה הגון ואיזה הגון שיהא ריקן מעבירות ושלא יצא עליו שם רע אפי' בילדותו ושיהיה עניו ומרוצה לעם שיוסכימו לתפלה ויש לו נעימה שמושך הלב וקולו ערב ורגיל לקרות תורה נביאים וכתובים וזה בשאר ימות השנה (ט"ו) אבל בתענית צבור צריך עוד שיהיה רגיל כדי שלא יטעה. ומטופל בבני קטנים ואין לו עושר ויש לו יגיעה בשדה שמתוך כך יתפלל בלב שלם. ולא יהיה כבניו ובי"ב וכל קרוביו והגלויים עליו בעל עבירה אלא יהיה ביתו ריקן מן עבירות וטוב שיהיה גי' זקן ממש (תקע"ט) וראוי לשי"ן שיהיו בגדיו ארוכים שלא יראו רגליו

חיי אדם כלל כט הלכות הפלה

רגליו ויכנס לבה"כ ראשון ויצא אחרון וראוי להדר אחר צדיק בן צדיק כי אינו דומה תפלת צדיק בן צדיק כו' וראוי שלא יהיה בו מום :

(ט) אם אין מוצאין מי שיהיו בו כל המדות האלו יבחרו הטוב שבצבור בהכמה ומע"ט. ואם יש כאן עם הארץ וקולו נעים והעם חפצים בו וכן י"ג שנה המבין מה שאומר ואין קולו נעים הקטן הוא קודם (ס) :

(י) אין ממנין אלא מי שנתמלא זקנו ואעפ"י שלא נתמלא זקנו כל שניכר בו שהגיע לכלל שנים שראוי להתמלאות זקנו כשר. הלכך בן כ' שנה אעפ"י שאין לו זקן ממנין אותו או אפי' רק בן י"ח שנים ויש לו זקן מעט כשר (ס) וכ"ז מפני כבוד הצבור ואפי' אם רצו הצבור למחול על כבודם אין ראוי להם לעשות כן לכתחלה ובתענית לא מהני נתמלא זקנו רק שיהיה לו זקן ממש (ס"ג זמ"ה). ודוקא להיות שי"ץ קבוע או לעיתים ידועים אבל באקראי משהגיע ל"ג שנים יכול לירד לפני התיבה ואפי' אם מינוהו הקהל שיהיה הוא מוכן להתפלל באם שלא יהיה החזן בבה"כ אין איסור כלל שהרי אפשר שלא יבוא לידי כך ואם אין שם מי שיודע להיות שי"ץ כ"א בן י"ג שנה ויום אחד מוטב להיות הוא שי"ץ משיבטלו לשמוע קדושה וקדיש (ט"ז ס) אבל פחות מ"ג שנים אין לירד לפני התיבה כלל אפי' להתפלל ערבית ואפי' יגיע ביום השבת לכלל י"ג שנים אם מתפללין ערבית מבעוד יום דהא עדיין לא נכנס לכלל י"ג שנים עד הערב אבל כשמתפללין בלילה מותר כיון שמתהיל היום שנולד בו שזה נקרא כבר בן י"ג שנה ויום אחד. ויש מקומות שמקילין בזה אפי' קודם י"ג שנים להתפלל ערבית כיון שאין מחזירין התפלה ואי' קדושה :

(יא) כל אלו הדברים היינו שלא למנותו לכתחלה אבל אין מעבירין אותו מפני זה. וכשיוצא עליו שם רע עתה והוא קלא דלא פסיק (עיין נאמן העור סי' י"ח פה נקרא קלא דל"ס) אפי' יחיד יכול למחות להעבירו. וכל שכבר העבירוהו ועמד כך ימים ושנים בהסכמת הקהל ורוצים למנותו הוי עכשיו כתחלת קבלה ואפי' המיעוט יכולין למחות (ס) :

(יב) מי שעבר עבירה בשוגג כגון שהרג נפש בשגגה וחזר בתשובה מותר להיות שי"ץ דלא מקרי אין פרקו נאה אלא דוקא שהיה מועד לעשות דברים שאינן מהוגנים אבל מי שבא לידו שגגת מעשה ומתחרט ה"ו צדיק גמור לכל דבר. ואם עשה במזיד ועשה תשובה מחלוקת בין הפוסקים אם זה נקרא פרקו נאה ורמ"א כי דפסול. ואם עבר באונס לכ"ע מותר (ס) :

(יג) שי"ץ שמאריך בתפלתו כדי שישמעו שקולו ערב ה"ו מגונה. ואם מחמת ששמח לבו על שנותן הודאה להש"י תבא עליו ברכה רק שיתפלל בכבוד ראש ויעמוד באימה וביראה ומ"מ כל שמאריך בתפלתו לא טוב עושה מפני מורה הצבור (ס) וכ"ש החזנים המגננים ומאריכים בנגונים עליהם נאמר נתנה עלי בקולה ע"כ שנאתיה (ס) :

(יד) פוחח והוא מי שבגדו קרוע וזרועותיו מגולים לא ירד לפני התיבה. סומא או גר מותרים לירד לפני התיבה :

(טו) שי"ץ קבוע יורד לפני התיבה ולא ימתין עד שיאמרו לו אבל שאינו קבוע יסרב מעט אבל לא יותר מדאי אלא פעם ראשונה מסרב ופעם ב' מכן עצמו כמן שרוצה לעמוד ובפעם ג' ירד ואם האומר לו הוא אדם גדול אינו מסרב לו כלל דאין מסרבין לגדול (ס) :

(טז) אם טעה שי"ץ וצריכים להעמיד אחר תחתיו אותו שמעמידן תחתיו לא יסרב (ס) :

(יז) אין מסלקין חזן מאומנותו אא"כ נמצא בו פסול ואפילו נשבע שלא ילך עוד בדרכים אלו עד שישוב בתשובה שלימה. אבל אין מסלקין אותו משום רגז בעלמא כגון שיצא עליו שם שנתסם עם זונה או שמסר אדם ומ"מ יש לו ושיב ביד על כך אבל אם באו עדים בזה מעבירין אותו. ושי"ץ שהוא שוחט לא יתפלל בבגדים הצואין ומסריחין ואם אינו רוצה להחליף בגדיו בשעת התפלה מעבירין אותו

מב חיי אדם כלל כט ל הלכות תפלה

אותו וטוב שיחליף בגדיו תמיד כשהולך בין הבריות שלא יהיה בכלל המשניאים. וש"ץ המנבל פיו או שמרנן בשירי נכרים שמנגנין בהם לע"ז ממחין בידו ואם אינו שומע מעבירין אותו. וש"ץ שקבלוהו לכל ימי חייו שהזקין רוצה למנות בנו לסייעו לפרקים אעפ"י שאין קול בנו ערב כקולו אם ממלא מקומו. בשאר דברים בנו קודם לכל אדם ובלבד שלא יהיה קולו משונה ואין הציבור יכולין למחות בידו דמסתמא ע"ד קן קבלוהו שאם לפעמים לא יוכל להתפלל שימנה אחר תחתיו וא"כ בנו קודם שבכל המנויים בניהם קודמין חוץ מהכם הממונה להרביץ תורה או לדין (סג) :
 (יה) אפי' יחיד יכול לעכב ולומר איני רוצה שפלוגי יהיה חזן אם לא שכבר הסכים עליו מתחלה וכן הדין בכל המנויים אבל אם קבלו לזמן ונשלם הזמן לא מקרי הסכים עליו ועכשיו הוי קבלה חדשה ועכשיו הולכים אחר רוב פורעי מס אפי' פסולי קורבה ביניהם ויש מקומות שממנין י"א או י"ג אנשים והכל לפי מנהג המקום. והמ"א ב' דהא דיחיד יכול למחות זה דוקא בזמניהם שהיה הש"ץ מוציא הרבים י"ח בתפלתו דאין נעשה שלוחו בע"כ משאי"כ עתה שכלם בקיאים רק הש"ץ הוא לפיוטים אעפ"י שאומר קדיש וברכו אין כ"כ קפידא. ואפילו למ"ד יחיד יכול למחות אבל אם בא בטענות פסול אין יכול למחות דיש לחוש לפגמו (סג) :

כלל ל. דין קדיש וברכו ומודים ודין צירוף ואם יצאו מקצתן ופריסת שמע :

(א) תקנו אנשי כנה"ג לומר בכ"י קדיש וקדושה וסמכו על פסוק ונקדשתי בתוך בני ישראל וכל דבר שבקדושה אין פחות מ"י ולכן א"א קדיש וקדושה וברכו בפחות מ' גדולים ואפי' בשעת הדחק אסור לצרף קמן וכן לענין קריאת התורה. וחרש המדבר ואינו שומע או שומע או אינו מדבר הן כפקחין ומצטרפים ובלבד שבינן מה שעונים אבל מי שאינו שומע ואינו מדבר היה כשוטה וקמן (כ"ה וס"ח סג) וצריכין שיהיו כולם במקום א' והעומד בתוך הפתח ממקום סגירת הדלת ולחוץ הוי כלחוץ ואינו מצטרף ואם מכניס ראשו ורובו לפנים מצטרף עמה וה"ה אם עומד אפילו אחורי בהבני כיון שמכניס ראשו ורובו לפנים מצטרף (כ"כ הנ"י וקף שכ' נסס א"ק דמראה פנים לקוד מהני וכמ"כ נכ"ע ל"ל דכוונתו ג"כ שמכניס ראשו ורובו לשם דל"כ קשה מ"ש מקור גדולה שהני גס סס רואים זא"ז אע"כ דוקא כשמכניס ראשו ורובו) ולכן כשיש בית ולפנים הימנו חדר אם אינו פרוץ במילואו המתפלל שם הוי כאלו מתפלל ביחודי ובתש"ו רדב"ז סימן תר"ג מצאתי שכי שזה דוקא לענין צירוף אבל שיהיה כמתפלל עם הציבור אם אין לחדר פתח אחר רק דוקא דרך הבית הגדול השוב כמתפלל עם הציבור ולענין לענות קדיש וקדושה ק"ל דאפי' מחיצה של ברזל אינה מפסקת ואם מפסיק שינוף או ע"ז י"א דאסור לענות וניל דאיש"ך וקדושה יענה דהוי רק פסוקים אבל ברכו לא יענה (ס' כ"ה) :

(ב) כל דבר שדינו ביו"ד כתפלה וקריאת התורה ונשיאת כפים וקדיש וברכו והתחילו ב"י ויצאו מקצתן גומרין אותו ענין אעפ"י שלא נשאר י' אבל לא מתחילי" מה שהוא ענין אחר ומ"ס היוצא עושה עבירה ועליו נאמר ועוזבי ה' יכלו אא"כ נשארו עשרה. ולפיכך אם התחילו יוצר אור ב"י וקודם שהתחיל הש"ץ תפלה בקול רם יצאו מקצתן לא יתחיל שהוא ענין בפ"ע אבל אם כבר התחיל אפי' רק באבות יגמור כל התפלה וגם הקדיש שלאחר ובה לציון דשי"ך לתפלה שהרי אומרי' תקבל צלותהון כו' אבל אין קורין בתורה שהוא ענין בפ"ע (ס' כ"ה) ואם התחילו לקרות ב"י ויצאו יגמרו הקריאה אבל לא יסיפו מזי קרואים ואין אומרים מפטיר שהוא ענין בפ"ע (א"ר רס"י קכ"ח) וניל דג"כ אין וזכהנים ג"כ שהוא ענין בפ"ע ואם התחילו וזכהנים בג"כ ויצאו יגמרו אבל הקדיש שאחר עלינו אין אומרים שאינו אלא מנהג ובערבות אם התחילו ברכו ב"י יאמר הקדיש שלאחר ק"ש דשי"ך לק"ש וברכותיה דהכל שייך לברכו אבל לא קדיש שאחר התפלה ואפי' שהתחילו כבר התפלה ב"י שהרי מותר להתחיל אף בלא י' (ס' כ"ה וע"ש נט"ז נסס ל"ק) וניל דה"ה אם אמרו פסוקי דזמרה וישתבה ויצאו לא יאמר קדיש ופשיטא ברכו שהוא ענין בפ"ע. כללו של דבר לעולם לא יגמרו או יאמרו קדיש אלא על דבר

שהיה

היי אדם כלל ל הלכות חפלה

שהיה צריך להתחיל דוקא ב"י ואם יש עשרה ביחד רק שאחד מהם מתפלל ש"ע או שהוא ישן מצטרף עמהם:

(ג) אם התפללו כ"א וא' ביחיד ואח"כ נודמנו יחד אסור לומר קדיש וקדושה שכבר פרח מהם חיוב זה ולכן צריך ליזהר מה שנוהגין לפרוס על שמע ולומר קדיש וברכו שיהיה עכ"פ אחד שלא התפלל עדיין דאל"כ איך יאמר ברכו ואין א' שיברך אבל אם יש א' שצריך להתפלל אזי נוהגין לפרוס על שמע אפי' מי שכבר התפלל אבל יותר טוב שזה שצריך להתפלל יפרוס ע"ש (ס"ט) ובערבית אין נוהגין לפרוס על שמע כיון שא"א רק ברכו לבד בלא קדיש. ויש נוהגין גם בערבית לפרוס על שמע לבד בערבית בשבת ויו"ט אין פורסין על שמע דמסתמא הכל באים קודם ברכו גם בשבת ויו"ט בשחרית ובב' וה' בשחרית. אין לפרוס ע"ש שישמעו מן העולים בתורה. ולענין אם מקצתן כבר קראו בתורה עיין לקמן בדין קריאת התורה:

(ד) כשיאמר החזן קדיש לא יאמר פסוק ועתה יגדל ומכ"ש במקום שאסור שאסור להפסיק ויענה איש"ר כו' עד יתברך בכל כחו בכל כוונתו ובכל איבריו ר"ל שיאמרנה בכל לב ונפש ולא רק כמוציא בשפתיו ולבו בל עמו וגם לא יענה בקול גדול שלא יגביה קולו יותר מהאומר קדיש כמ"ש דאין העונה אמן רשאי להגביה קולו יותר מהמברך (כ"ו). ומשעם זה יש להזהיר להקורא בס"ת שעונה אמן בקול שלא יגביה קולו יותר מהמברך ויכוין לשמוע מש"ץ עד דאמירן בעלמא או יענה אמן (כ"ז):

(ה) בקדיש חייב לברוע ה' פעמים א' כשיאמר יתגדל ויתקדש ב' כשיאמר איש"ר ג' כשיאמר יתברך ד' כשאומר שמה דקוב"ה ה' כשאומר ואמרו אמן. והגרי"א בבאיוריו סי' כ"ו סק"י כו' שאין לברוע כלל בקדיש ע"ש. ועוד נהגו לברוע ולפסוע ג' פסיעות ואח"כ אומר עושה שלום כמו אחר תפלת י"ח (סג). ויש לומר דקודשא ולנוח באתנחתא ואח"כ בריך הוא לעילא כו' (נ"א בשם הד"מ) ובבאיורי הגרי"א סק"ח הכריע שיה"ל דקוב"ה ולנוח באתנחתא ואח"כ לעילא כו':

(ו) מצוה יותר לענות איש"ר מקדושה וברכו ואם יש ב' בתי כנסיות ילך ויענה קדוש דשם ישמע גם קדיש שאחר התפלה ואסור להפסיק באיש"ר כשישמע קדושה ולהיפוך צ"ע (מ"א ר"ס כ"ו):

(ז) אסור לומ' קדיש רק אחר פסוקי' או תפלה או לימוד (סי' כ"ד) ודוקא כשהיו י' בשעת אמירת הפסוקים והלימוד אבל אם לא היו שם י' אעפ"י שאח"כ באו י' אסור לאומרו עד שיאמרו עכ"פ ג' פסוקי' (מ"א סי' רל"ד וסי' ס"ט וכ"כ א"ר סי' כ"ה וסי' תקפ"ח) נסס כלנו לל"ל כט"ו נס"י כ"ה) ואסור לומר ב' קדישים זה אחר זה אם לא בהפסקת מזמור אבל ב' בני אדם מותרים לומר קדיש ביחד וכשם שאסור להרבות בברכות כך אסור להרבות בקדישים וא"א קדיש דרבנן כ"א על תורה שבע"פ ולא אחר פסוקי' ולכן אומרים בריית' דר"ח בן עקשי' כו' ואפי' ב' הלומדי' אומרי' קדיש כשיש י' אפי' מי שלא למד מותר לומר כמו בפריסת שמע (סי' ס"ט):

(ח) כשיאמר הש"ץ ברכו עונין אחריו ברוך ה' כו' ואם לא שמע מהש"ץ ברכו רק שמע מהקהל שעונים עונה אחריהם אמן ואחר שעונים הציבור ברוך כו' לעי' יענה הש"ץ ג"כ ברוך כו' ולא יענה אמן אחר הציבור שאומרים ברוך כו' לעי' וכן הציבור אין עונים אמן אחר שסיים הש"ץ ברוך כו' לעי' ועיין כלל י"ח סי' ה' (כ"ז):

(ט) ישמע מהש"ץ נקדש עד קדוש כו' ואז יענה קק"ק ואח"כ ישמע מהש"ץ לעומתם וכשמסיים יאמרו עונה ברוך כו' ואח"כ יאמר הש"ץ וברברי כו' עד לאמר ואז יענה ימלוך כן הוא המנהג הנכון וכן נהג הגרי"א אך לא נוהגין כן ולא יחמיק לענות מקודם שסיים הש"ץ. ויגביה עצמו מעט למעלה וגם יסתכל מעט למעלה בשעה שאומרים קדושה (קכ"ה):

(י) כשיגיע הש"ץ למודים חייבים הכל לשחות עמו כמו השתחויות שבי"ח ואומרים מודים דרבנן והוא מודים אנחנו לך שאתה הוא ה' כו' וכשיאמר ה'

מן

חיי אדם כלל ל הלכות הפלה

זקוף עצמו ומסיים בלא שם רק ברוך אל ההודאות וכשיאמר ברוך ישחה ג'כ וניל דכשואמר אל שיזקוף (ועיין בניאורי הגר"ח) ויא כל הנוסח בשחיה (קכ"ז) ;
(יא) יש לזוהר שיכוין לומר קדושה שביוצר וקדושה של וכו' לציון בצבור די"א דאסור לומר ביחוד (כ"ט) :

(יב) הבא לבהיני או שסיים תפלתו והצבור עונין אישיד או קקיק כל זמן שלא סימו מותר לענות עמהם רק לא יאמר תיבת אמן כי אסור לומר אמן רק תיכף אחר שסיים הברכה או הקדיש אלא יתחיל יהא שמה כו' ועיין כלל ו' סי' ד' (סי' קכ"ד) :

כלל לא . דין קריאת ס"ת וכבוד ס"ת וספרים :

(א) קריאת התורה בציבור הוא מתקנות משה רבינו ע"ה ותקנות עזרא (סי' קל"ה) הוי' מקריאת ס' זכור שהוא דאורייתא ולכן בני הכפר' צריכים לקבץ עשרה או לבוא לעיר לשמוע ס' זכור ובשעת הדחק יש לסמוך על מה שישמע בפורים ס' ויבא עמלק (מ"א סי' תרפ"ה) :

(ב) אסור לצאת בשעה שקורין בתורה אלא בין גברא לגברא אם צריך הרבה אבל לדבר אסור אפי' בין גברא לגברא ואפי' להורות או לפרש איזה דבר אסור . ואפי' בשעת קריאת הפטרה אסור דכתיב ובפתחו עמדו כל העם ריל ששתקו (סי' קמ"ח) :

(ג) מותר לישב בשעת קריאה אפי' העומדין על הבימה כיון שהס"ת מונח במקומו ומי'מ בשעה שהמברך אומר ברכו שהוא דבר שבקדושה ראוי לעמוד . ובשעה שמגביהין אותה ומכ"ש כשנושאין אותה מהוייבין לעמוד עד שתגיע למקומה ואעפ"י שאינו רואה אותה ויש מחמירין לעמוד בשעת הקריאה וכן עשה מהר"ם . ועיין בבאורי הגר"א סי' קמ"ו סק"ט . (סז) :

(ד) אסור לאחוז ס"ת ערום בידים אם לא ע"י בגד המפסיק :

(ה) הקורא בתורה צריך לקרות עם המקרא מלה במלה בלחש ולא יקראו שנים אלא או שיקרא העולה והשי"ץ ישתוק או להיפוך דתרי קלא לא מישתמעו ומי'מ צריך העולה לקרות עם השי"ץ כדי שלא תהא ברכתו לבטלה אלא שיקרא בנחת שלא ישמע לאזניו . ומי'מ אם משמיע לאזניו ליכא למיחש דהא גם בתפלה תקנו בלחש ואפי' משמיע לאזניו ה"נ כן . ואם אין שם מי שבקי בקריאה ומעמידין א' מי שמקרא לקורא לא יאמרו שניהם בבת אחת אלא לאחר שגמר המקרא המלה יאמר הקורא . וכבר נתבאר לעיל כלל כ"י ס"ד שאם עלה לס"ת במקום שאסור להפסיק אז לא יקרא עם המקרא רק ישמע ממנו (סי' קמ"ח) :

(ו) הקורא וכן החזן הקורא-צריכין לעמוד ואפילו לסמוך עצמו בשעה שקורא בתורה אסור . ואם הוא בעל בשר מותר לסמוך מעט ובדיעבד שקרא מיושב יצא :
(ז) נוהגין שהגבאי או הקונה מצות עומד אצל ס"ת וזה נקרא סגן כדי שיהיו ג' היינו שהסגן כביכול במקום השי"ץ שהוא מצוה לקרות לכל מי שירצה . והקורא במקום משה . והעולה הוא המקבל במקום כל ישראל (סז) :

(ח) אין הציבור רשאים לענות אמן עד שתכלה מפי המברך ואין הקורא רשאי לקרות עד שיכלה אמן מפי הציבור ואפילו יש מאריכין באמן שהרי צריכין כולם לשמוע (סז) :

(ט) העולה למגדל עולה בפתח שהיא לו דרך קצרה ממקומו וירד מהמגדל בדרך אחר שהיא לו בדרך ארוכה ואם ב' הדרכים שוין עולה בפתח שהיא לו דרך ימין וירד בפתח שכנגדו וכן הדין בחזן כשמולך הס"ת (סז) :

(י) הקורא בתורה צריך לאחוז בידו העמודים של ס"ת ולא ילך משם עד שיעמוד שם זה שקוראין אחריו (סז) . והמנהג להמתין עד שיתחיל השני הברכה ומפני שבהליכה לא יוכל לשמוע הברכה נוהגים המדקדקים להמתין עד שסיים השני הברכה האחרונה :

(יא) צ"ע אם כולם שמעו קריאת התורה ויש איזה ביא שלא שמעו אם מותר

לקרות

חיי אדם כלל לא הלכות קה"ה

לקרות עוד הפעם בשבילם. ול"ד לפריסת שמע בסימן ס"ט דהתם כל יחיד מחויב באותה ברכה אבל הכא החיוב רק שישמע קריאת התורה וחכמים תקנו שיברך משום כבוד הציבור וי"ל דלא תיקנו אלא כשכל הצבור חייבין בקריאה אבל לא בשביל יחידים וצ"ע:

(יב) קודם הברכה פותח ורואה מאיזה מקום יקרא ומברך בעת שהסית פתוח ברכת אשר בחר בנו וכדי שלא יאמרו ברכות כתובות בתורה יעצים עיניו אבל לא יהפוך פניו לצד אחר ואם טעה והתחיל ואמר אשר נתן אם נזכר עד שלא סיים הברכה יאמר אשר בחר ואם כבר סיים כל הברכה יברך לאחריה אשר בחר בו ואחר הקריאה גוללו וסותמו ומברך וא"צ לכסות בסודר רק בעת שאומרים קדיש אחר הקריאה וצריך שיברך בקול רם כדי שישמעו ויענו והמברך בלחש ולא שמעו הקרובי ברכתו לבטלה (ס"י קל"ט):

(יג) הגולל סית יעמידנו על התפר ומי שנותנין לו להגביה הסית וגם לגלול אם א"א לעשות שניהם יגביה שהוא עיקר הגולל ויתן לאחר לגלול אבל אם נתנו להושיט המעילים ולגלול יגלול ויתן לאחר להושיט (ס"י קס"ד):
(יד) המפטיר לא יתחיל בברכות עד שגמר הגולל כדי שלא יהיה הגולל פרוז לשמוע הברכות (ס"ז):

(טו) כשמתפללין בבית אסור להביא לשם סית לקרות בו אבל אם יהיו לו מקום אפילו רק ליום א' מותר ואם הוא אדם חשוב או חולה יש מתירין בכל ענין. וי"א דוקא אדם חשוב או חולה או מותר ובפ' זכור יש להקל אפילו אינו חשוב או חולה (ס"י קל"ה) ונ"ל דאפשר גם בפ' פרה (עיי' ע"א ס"י מרפ"ה):

(טז) ביום שיש בו סית מנהגנו להוציאם כא' אבל לא יפתח השניה ולא יסירו המפה עד שיגוללו הראשונה (דברי המ"א בס"י קס"ז ס"ק י"א עיי' בכלל ס"י כנ"א ס"י ז' טזכ"ו ל"ע) ואין מסלקין הראשונה עד שכבר הניחו הב' על השלחן ומניחין אותה קודם קדיש וביום שיש בו ג' סית מניחין שלשתם כדי שיאמרו קדיש על כולם (ס"י קמ"ו) ולא נהנו כן רק שיאמרו הקדיש בשעה ששתיה מונחת על השלחן:

(יז) מי'ע מה"ת לקדש את הכהנים כדכתיב וקדשתו וקבלו חז"ל שר"ל לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וליתן לו מנה יפה ראשון (כן ס"י הר"א ז' נזכ"ר) ומי'ם אם רצה הכהן לחלוק כבוד למי שגדול ממנו הרשות בידו (ס"י כ"א) אבל לענין לקרות בתורה בבה"כ תקנו חז"ל שאין הכהן יכול למחול אלא דוקא כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל כדי שלא יבוא הדבר לידי מחלוקת שכי'א יאמר אני גדול ואקרא ראשון (ס"י קל"ח) ואמנם זה שייך דוקא בבה"כ דמסתמא יש שם רבי ולכן אפילו במקום מנין מצומצם גיב לא פלוג רבנן ובסעודה דמסתמא ליכא רבים ולכן אפי' יש שם רבים כסעודות מילה וחתונה לא פלוג רבנן ויכול הכהן למחול על כבודו ואע"ג דאם כהן נושא גרושה וכיוצא בו חייבין הביד לכופו שיה' דמחלל קדושתו אבל דברים שלא ניתן לכהן אלא משום כבודו בידו למחול על כבודו (ועיי' נט"ו ס"י קכ"ט ס"ק ל"ט וע"א ע"ג גיטין ס"ה ס"י כ"ג), ומטעם זה מותר להשתמש בכהן אם מחול ע"ז (ס"י קכ"ח). ועיר שכולה כהנים אם ישראל א' ביניהם אותו ישראל קורא ראשון מפני דרכי שלום ואם יש ג"כ לוי קורא כסדרן כהן לוי ישראל ואח"כ שאר הכהנים ואם אין שם ישראל כדי סיפוקם או שאין שם ישראל כלל קורא כהן אחר כהן והיה לעיר שכולם ליום (ועיי' נז"ע ס"י קל"ה סעיף י"ג נט"ו וע"א):

(יח) ומטעם זה מפני המחלוקת לכן המנהג הפשוט שאפי' כהן ע"ה קודם לקרות לפני חכם גדול ישראל ואפי' אינו יודע לקרות כלל אין מדקדקין בכך ואע"ג שארז"ל כל ת"ה שמקדים לכהן ע"ה חייב מיתה שמבזה התורה היינו בימיהם אבל בזמנינו כיון שכך המנהג אין כאן ביוזי (ס"י קל"ה). ח"ל יש"ע גיטין ס"י כ"א כל י"ג יזהר שלא יהיה סגן לקרות לכהן ע"ה לפני ת"מ אס יכול לקרות נמי כהן קצר וכהן בעל עבירות או שהוא רצע מפורסם נראה פשוט אף לאותן דס"ל שעולה לדוכן ס"מ אין ראוי להקדימו ולקרותו בתורה קודם ת"מ ואין ס"ה גדול מזה אלא במקום סכנה עכ"ל):

חיי אדם כלל לא הלכות קה"ת

(יט) אם ס'ת פתוח והכהן קורא שמע או ברכתיה במקום שאסור להפסיק לכתחלה אין לקרותו וקורין ישראל במקומו ואין ממתניין עד שיסיים מפני כבוד הצבור דכיון שאינו רשאי להפסיק אין כאן פגם דהכל יודעים שהוא מפני שאסור להפסיק ובידועבד אם קראוהו המנהג שפסוקי מפני המחלוקת. ומ"מ לא יקרא עם החזן רק שישמע ממנו ואפי' שהיה כדי לגמור את כולה מתחיל ממקום שפסק כדלעיל כלל ה' ס"י ב ומכ"ש שלא יפסיק לומר לחזן למי שבירך (ס"ו ס"ו כמ"א ס"ק ק) אבל אם עומד בפסוקי דזמרה מותר לקרותו ואם עומד בתפלה אפילו קראוהו אסור לעלות וכן תענית בה"ב וכיוצא בו שקורין ויחל אם אין הכהן מתענה ילך הכהן מבהכ"נ ומ"מ אם אינו רוצה לצאת וכן בכל דבר שמנהג לקנות במעות כגון מי שיקרא ראשון בהתחלת התורה בראשית כיון שכבר נתקן מנהג זה לכבוד התורה אם אין הכהן רוצה לצאת קורין ישראל במקומו (ס"י קל"ה) ודקא בתענית בה"ב דידוע דיש הרבה שאינן מתעניין א"כ ליכא פגמא וניל בת"ת הכתובים שהכל מתענים ואירע שהכהן מחמת חולי אינו מתענה יש בו משום פגם וצריך לקרות הכהן כן ג"ל (וכן משמע מדברי הכ"י נס"י קל"ה והביאו הכ"א נס"י מקס"ו ס"ק ק"ט) ואפי' בבה"ב דוקא במנחה אבל בשחרית כיון שבלא"ה קורין בתורה אעפ"י שקורין ויחל אין לחוש ומ"מ בידועבד אם קראוהו לעלות יעלה אפי' במנחה (ס"י מקס"ו כמ"א נס"י הכ"ק ס"ק ק' ומש"כ הכ"ז ע"ש ק"ש נכרה לנטלה כ"ל דליתא דהנכרה הוא משום כבוד הלכבוד) אם היה הכהן אבל ואין שם כהן אחר מותר לקרותו בשבת דהוי מילי דפרהסיא ומ"מ טוב יותר שיצא מבהכ"נ (קל"ה):

(כ) אם כבר התחיל הישראל לברך וכבר אמר בא"י הוי התחלה ולכן אעפ"י שבא כהן א"צ הישראל להפסיק אבל אם אמר רק ברכו לא הוי התחלה ומ"מ כדי שלא יתבייש הישראל יעמוד שם בתיבה עד שישלימו כהן ולוי ואז יקרא וכן אם היו כהן ולוי בבהכ"נ וקרא בכהן שני במקום לוי שסבור שאין שם לוי אם כבר התחיל בא"י אינו מפסיק (ס"ז):

(כא) נהגין שאין קורין כהן או לוי למנין ז' אפילו ע"י הפסק ישראל אבל אחר שנשלם המנין יכולים לקרות כהן או לוי ובמדינתנו אין נהגין לקרותו אלא לאחרון או מפטיר אבל בתענית לא יעלה למפטיר שהיא ממנין הקרואים אא"כ אין שם ישראל היודע להפטיר ומותר לקרות כהן אחד כהן לאחרון ולמפטיר ובמקו"י דחק ולצורך קורין כהן אחר כהן בהפסק ישראל ואומר החזן אעפ"י שהוא כהן וכן בלוי אחר לוי ע"י הפסק ישראל ומ"מ אין מנהגינו כן ובי"ט אם קראו כהן חמישי יעמוד שם ויהי המפטיר חמישי והוא מפטיר ואם א"א כיון שעלה לא ירד (ע"ס ח"י):

(כב) אם קרא החזן כהן או לוי ואינו שם לא יקרא אחר בשם אלא יעלה מעצמו משום שלא יאמרו שהכהן הוא הוא פגום ומ"מ לבן של הכהן מותר לקרות בשמו דאין כאן פגם דאם האב פגום א"כ גם הבן אינו כהן אבל לאביו של זה לא יקרא בשם דיש פגם ד"ל שהוא נשא חללה וא"כ הבן אינו כהן (מ"א ס"ק י"ח) ואם מתפלל מותר לקרות אחר דהכל רואין שהוא משום שעומד בתפלה (ס"ז):

(כג) הקורא בתורה ונשתתק העומד יתחיל ממקום שהתחיל הראשון אפילו לא שהיה כדי לגמור כולה (כ"ז כמ"א ס"ק ג) דאם יתחיל ממקום שפסק ולא יברך א"כ פסוקים הראשונים נתברכו לפנייהם ולא לאחריהם והאחרונים נתברכו לאחריהם ולא לפנייהם ואפי' בזמניהו שהשי"ן קורא דינא הכי דמה שהשי"ן קורא חשוב כאלו העולה קורא. ודוקא שנשתתק אבל קרא מקצת פסוקים ודיבר אפי' דברי חול לא הוי הפסק וא"צ לחזור ולברך (ק"ט):

(כד) אין קורין בתורה פחות מ"י פסוקים דהיינו ב' קורין ג' ג' וא' קורא ד' חוץ מפי' ויבא עמלק בפורים שאין בו אלא ט' פסוקים דא"א בענין אחר ולכן כ"א קורא ג"פ. ובידועבד בשאר ימות השנה אם קראו רק ט' פסוקים יצא דלא גרע דיעבד בשאר ימות השנה מלכתחלה בפורים אבל אם קראו פחות מטי' פסוקים כגון שקראו שנים ג' ג' והשלישי קרא רק ב' פסוקים צריך השלישי לחזור ולברך לפנייה ולקרות ד' פסוקי' ומברך לאחריה דכל שקרא פחות מגי' הוי ברכתו לבטלה

חיי אדם כלל לא הלכות קה"ת

ואינו נחשב לקריאה כלל ומי"מ בחול ובמנחה בשבת דאסור להוסיף על מנין הקרואי לא יקרא אחר אותן הפסוקים אלא זה שקרא פחות הוא יקרא ואם הכהן או הלוי קרא פחות מג"פ צריך זה שקרא ב"פ לחזור ולקרוא מפסוק שקרא תחלה ויקרא כסדר י"פ וצ"ע ואם קרא השני או הג' פסוק א' למפרע כיון שעב"פ קרא ג' פסוקים אעפ"י שבין הכל לא קראו רק ח' פסוקים יצא כמו ב"ה (קל"ב):

(כה) אם קראו בין כולם י' פסוקים אלא שדלגו פסוק אחד באמצע בחול ובמנחה בשבת דאין קפידא רק שיקרא י"פ א"צ לחזור אבל בשבת דע"כ צריך להשלים כל הסדר ולכן אם דילג אפי' תיבה א' (מ"א סי' רפ"ב) אפי' כבר השלים מנין הקרואים ואפי' כבר התפלל מוסף צריך לחזור ולקרוא אותו פסוק שדילג ושנים עמו ויברך לפניו ולאחריה ובשבת א"צ שיקרא זה שקרא תחלה בטעות כיון דמותר להוסיף על מנין הקרואים (סי' קל"ז):

(כו) פרשיות המועדים דינם כמו מנחה בשבת שחרי כבר קראו הפרשיות בשבתות שלהן ואפי' בקרבנות המוספין שקורין למפסיד או בחה"מ סוכות אם דילג פסוק א' דינו הכי אבל אם טעה במוספין ולא קרא כלל או שביום א' דחיה"מ קרא ביום ב' לבד או ביום ב' קרא ביום ג' לבד וכו' ויצא בו ד"ל דשמא היום יום ג' או ד' צריך לחזור ולקרוא בברכה (ס"מ מ"ח) ובפרשה פרה אם לא סיים כל הפרשה כמו שתקנו אם כבר גלל הס"ת נמצא שהס"ת דעתו מלקרות עוד חזר ומברך לפניו ומתחיל מראש הפרשה אף מה שקרא כבר וגומר ומברך לאחריה אבל אם לא גלל רק שבירך באחרונה א"צ לברך לפניו כיון דברכה אחרונה היה בטעות לא הוי היסח הדעת (ט"ו וכן כ"ל ללא כח"ר עיין בסמוך):

(כז) הא דאמרינן דאם קרא ב' פסוקים צריך לחזור ולברך לפניו ולאחריה היינו דוקא שזכרו אחר שקראו כבר איש אחר או שגללו כבר הס"ת אבל אם עדיין לא קראו לאחר רק שבירך ב"א א"צ לברך לפניו אלא קורא פסוק אחד ומברך לאחריה (כ"כ הט"ו ס"ק ד' וכן כ"ל שהרי כ' המ"ח נס"י ק"ץ ס"ק ג' דאם טעה ובירך ב"א כיון שדעתו היה לשמות עוד מיד א"ל לברך בתפלה ה"ה הכא שהרי זה כשצריך תפלה דעתו היה לקרות כתיקון חכמים ג"פ אלא שזה סנוור שכבר קרא ג"פ ודומה ממש לשם וכדלעיל סימן כ"ב וללא כח"ר כן כ"ל) ואפי' אם כבר קראו אחר רק שלא התחיל לברך עדיין וזכרו יקרא הראשון ואם לא קראו למפסיד ג"פ דינו כשאר קרואים (ס"ט זכ"ר):

(כח) לכתחלה לא יקרא בתורה השני מה שקרא כבר הראשון דלמה יברך השני עוד הפעם ואפי' אם יצא להוסיף על מה שקרא ראשון ובריעבד אם הוסיף השני אפי' רק ב"פ עולה מן המנין וא"ל אינו עולה מהמנין הו"ח במסוכות שקורין בפרי החג שקורא הב' מה שקרא כבר, ובשמחת תורה שנוהגין לקרוא פרשה א' להרבה ב"א דהיינו בשביל שכ"א רוצה לזכות במצות התורה ביום השלמתה ה"ל כאי אפשר בענין אחר (ס"ט):

(כט) הקורא לא ישייר בפרשה פחות מג"פ (פרשה היינו פסוקה או סמוכה אבל לא מה שהעולם קורין פ' דהיינו שני שלישי והוא טעות גמור) משום היוצאין שמא יצא א' מבה"כ ויאמר שהעולה אחריו לא יקרא אלא ב"פ הנשארים וכן לא יסיים עם הראשון ב"פ אחר הפרשה דאז יתחיל השני ב"פ סמוך לפרשה ושמא יכנוס א' בבה"כ ויאמר שזה שקרא לפניו לא קרא אלא ב"פ ואפי' המפסיד לא יתחיל ב' פסוקים לאחר הפרשה כגון שיש פ' בסוף של ה' פסוקים אלא יקרא כולה ומי"מ בדיעבד אם כבר בירך ב"א א"צ לחזור ולקרוא וגם הקורא אחריו אין צריך לקרות למפרע ודוקא לכתחלה חששו משום הנכנסים והיוצאין אבל לא בדיעבד אבל אם קרא אותו שלפני אחרון עד ב' פסוקים צריך האחרון להתחיל פ' א' למפרע דא"א לקרות ממה שאינו מענינו של יום (מ"ח סי' קל"ק וכו"כ ח"ר) ומי"מ פ' שאינה רק ב"פ מותר לשייר בתחלה ולהפסיק שם, ותמיד יתחיל ויסיים בדבר טוב ולא בדבר רע וטובות או רעות עובדי כו"ם לא מקרי טובה או רעה

מה חיי אדם כלל לא הלכות קה"ח

ברבר זה ולא יסיים במי שעשה מעשה רע וכן מי שהוא עיור או פסח וכיוצא בו לא יקראנו לאותו פרשה שלא יתבייש:

(ל) בירך על התורה והזכירהו שלא הראו לו פ' היום בין שכבר התחיל לקרוא או לא אם הוא בפרשה אחרת לגמרי או אפילו באותו סדר אלא שצריך לגלול ממקום למקום צריך לחזור ולברך אבל אם פרשה זו הראוי לו לקרות ג"כ מגולה לפניו איצ' לחזור ולברך דדעתו על כל מה שמגולה (ט"ו) וניל דכיון דדעתו על כל מה שמגולה לפניו ולכן אפי' הראו לו מסדר שבוע העבר כיון שגם מסדר של שבוע זו מגולה לפניו דכיון דדעתו על כל מה שמגולה איצ' לחזור ולברך (כן משמע מט"ז סי' ק"מ ס"ק ד' ע"כ שהראו לו פ' אחרת כו' והולך לגלול כו' משמע אפילו פ' אחרת לגמרי דוקא כשליך לגלול) נ"ל דאם טעה וברך על של חובת היום במוספין יקרא תחלה המוספים ואח"כ פ' היום (שהרי נס"י מרפ ד תמה נט"ז ע"כ על רמ"ח וכ"כ המ"א נס"י ק"מ. ונכידון לידן י"ל דגם כמ"א מודה דמאן יימר דזה דומה לתפילין ע"י ותפילין ע"ר):

(לא) כל תיבה שהיא קרי וכתוב הלכה למ"מ שתהא נכתבת כך ונקרית בענין אחר וכן הנקודות והטעמים הכל הוא הלכה למשה מסיני ולכן צריך שיהיה הקורא בקי בדקדוק הטעמים וכ"ש בנקודות ומ"מ אם טעה בנגינות או בניקוד שאין הענין משתנה ע"ז אין מחזירין אותו אבל אם משתנה הענין כגון חלב חלב יעשה יעשה אם ואם אהרן הרי מחזירין אותו ומ"מ אם אין באותו מקום

מי שידוע לקרוא כדוין קורין ומברכין ומפטרין או שמקרא לו אחר (סי' קמ"ג ע"י נטור ונ"י נ"ס המדגש הקורא לאהרן הרן ול' ע' שהתוס' נע"ז דף כ"ג ובהג"א נפ' נמה אשה הביאו זה והתם קאי על הלומד בדרך לימוד אבל בקריאה שמזכרין עליו מכלן ול"ט). וניל דכיון דוקא כשלא בירך עדיין ברכה אחרונה או אפילו כשבירך לענין שצריך הקורא לקרות אותו פסוק עוד הפעם אבל כשכבר גמרו הקריאה להוציא ס"ת ולחזור ולברך נ"ל דאיצ' (שהרי הטור כ' דל"ג לקורא אפילו לאהרן הרן וכ"כ נ"ס וכהי דלכתמלה מחזירין היינו אם אין כאן קש' נככה אבל למזור ולכרך סמכין על הטור):

(לב) אין קורין בתורה אלא כשהיא כתובה כתיקונה כדוין ס"ת המבואר בהלכות ס"ת. ואפי' כתובה כהלכתה ונמצא בה ג' טעויות אסור לקרות בה עד שיגיהנה כי היא מוחזקת במוטעה (י"ד סי' רע"ט) וניל דהיה בנמצא בה ג' אותיות נפסקים. ואם נקרעה בה יריעה כ"ז שלא תפרה אסור לקרות בה ואפי' לא נקרעה אלא תוך ג' שיטין וניל דהיה אפי' בשיטה א' ואם תפרה או שדבק עליה מטלית אפי' יותר מג' שיטין כשרה וכן אם היה נקב והניח עליו מטלית וכתב מקצת אות על המטלית ומקצתו על היריעה פסול (י"ד סי' נע"ט ונש"ך כ' ע"כ ללא כמ"א ע"כ) דבעינן תורת ה' תמימה ומ"מ נ"ל דוקא לכתחלה אין לקרות בה אבל אם באמצע הקריאה נמצא שנכתב על המטלית אין להוציא אחרת כיון שהמ"ז מכשיר אפי' לכתחלה (עיין נ"ד). וכן אם נקרעו התפירות מן היריעה אחת שה"ז כאלו אינו אחת אפי' נשאר שם ה' או ו' תפירות או רוב היריעה נשארת תפורה:

(לג) אם נמצא טעות בס"ת הכריעו האחרונים (עיין מ"א סי' קס"ג וביאורי הגר"א) דבמקום שאין מנהג קבוע אם נמצא טעות באמצע הקריאה אפילו לא קרא עדיין ג' פסוקים יקרא הטעות בע"פ (ואע"ג דזכרים שנכתב אסור לאמרן נ"ס פ' כיון שאינו אלא אות א' או תיבה א' שאין לו משמעות כלל לנדר לא מקרי זכרים) וישלים ג"פ ומברך באחרונה ומוציאין אחרת ומשלימין מנין הקרואים ואם הוא פחות מג"פ סמוך לפרשה דאסור להפסיק או שהוא שלישי בחול או בריח והוה"מ רביעי דאסור להוסיף (ובי' זכרות וזיכת היס וק' פסוקים הארוכים שזמורה ל"ע א"ר) ישלים הפרשה בס"ת הפסול ולא יוציא אחרת ויברך אחריו אבל בשבת האחרון כיון שמתור להוסיף מתור להפסיק שיקרא אחר בס"ת הכשר ואפי' היה האחרון כהן מתור לקרות אחריו כהן או ישראל (א"ר) אבל במקום שנקבע מנהג עפי' רמ"א אוי אם קרא כבר ג' פסוקים או אפי' שהתחיל תיבה א' בפסוק הגי' יגמור אותו ויברך אחריו ואם ב"פ סמוך לפרשה יקרא עד הפרשה אבל אם לא התחיל עדיין פסוק ג' יפסוק ולא יברך אחריו ומוציאין אחרת ואינו מברך לפניו וגומר

חיי אדם כלל לא הלכות קה"ח

קריאתו בס"ת הכשר אפי" לא נודע הטעות עד אחר שקראו אחר הטעו אי"ז פסוקי" א"צ שיתחילו בשניה למפרע כי כל מה שקראו קודם שנודע הטעות יוצאין בדיעבד (מ"ה) ואפילו נודע כבר שס"ת זו פסולה ושנכו והוציאוה וקראו בה מה שקראו קראו ויוצאין (א"י) ונ"ל דיש לנהוג כמש"כ הט"ו והמ"א דאם נמצא הטעות בשביעי לאחר שקרא ג"פ אוי ישרים הפרשה וגם הוא מפטיר ולא יאמר קדיש לאחר השביעי אלא לאחר הפטרה ואם כבר אמרו קדיש אוי יקרא המפטיר ג"פ בס"ת הפסולה ולא יברך על קריאת התורה אבל כשמוציאין ב' ס"ת ונמצא הטעות בשניה כיון שהוא חובת היום דינה כמו בכל קריאות ומוציאין ס"ת אחרת אם נמצא הטעות קודם שקרא ג"פ (ע' נמ"א סי' קמ"ג ס"ק ד' ונס"ל לפ"ז ס"ק ט"ו) ואם לאחר שקראו שבעה וכבר בירך באחרונה ועדיין לא קראו כל הסדרה נראה לי דלכ"ע צריך להוציא אחרת שהרי על כרחך צריכין להשלים כל הסדרה ויקראו בשניה בברכה ויכולין להוסיף בשאר שבתות אם נמצא הטעות לאחר הברכה בתחלת הקריאה נ"ל דאין צריך לחזור ולברך (ע' זי"ד סי' רע"ט זט"ו) :

(לד) הא דמוציאין אחרת דוקא שנמצא טעות גמור כגון רחבה במקום רחבו ירדנה ירדנו הוא והוא כשב כבש והמשתיו חסר " בין תי"ו לוא"ו אע"ג דנוכל לקרות כאלו כתיב בירך כיון דדרשינן מינה שלחמשיות הרבה הוי כטעות גמור וכן מאין יבמי דצ"ל חסר ירד דדרשינן מינה מדכתיב כאן חסר " ופסוק וזרע אין לה כתיב מלא " ולכן דרשינן עיין עליו וכן בכ"ד שס"ת נפסלה בה אבל משום הסירות ויתרות כגון אבתנו חסר " וכתוב מלא וכיוצא בו א"צ להוציא אחרת דאין אנו בקיאין בלא"ה כי"כ בחסירות ויתרות שאפשר שגם בספר שיוציאו יש בו מלא במקום חסר ואם חסר תיבה או אות שבוראי חסר כגון אבותינו ונחסר א' מהאותיות או שנכתב ב' אותיות או תיבות שבוראי א' מיותר הוי טעות (א"י) ור"מ בתשובת נ"ב מ"ת כי שנמצא אשר תקראו אותם שצ"ל אתם חסר " דדרשינן אפי" מזידין בו א"צ להוציא אחרת משום דס"ת שלנו איננו בקיאין בחסר ויתיר נמצא היה בכל אלו א"צ להוציא משום הסירות אא"כ נרגש במבטא כגון והנה תומים בבטנה שאם כתב מלא באל"ף צריך להוציא אחרת שנרגש במבטא משא"כ כשכתב בלא " א"צ דאינו נרגש ואם כתב מגרשיהם במקום מגרשיהן או להיפך א"צ להוציא אחרת (מ"א נס"ז) והה"צ הולק ונ"ל שדבריו דדוקא בחסירות ויתרות אין בקיאין אבל אם חסר אפילו קוצו של " פסולה ונ"ל דפשיטא אם נכתב גרשם גרשן דפסול (ע' זכ"ע נכ"ט) ונ"ל דלצ"צ היה בגרשם בן לוי דלפעמים נכתב בנו"ן ולפעמים במ"ם אבל בגרשם בן משה נ"ל לכ"ע הוי טעות ואם אין כאן ס"ת אחרת ישרים ז' קרואים ונ"ל דאין להרבות ברכות במקום פלוגתא ויגמור כל הסדרה עם זה שנמצא הטעות באמצע קריאתו ויברך אחר גמר כל הסדרה ברכה אחרונה עכ"ל ואם חומש א' שלם בלא טעות כיון שאין אחרת אפי" לכתחלה מותר לקרות באותו חומש חובת היום אבל לא יוציאנה למנה שאינה חובה כ"כ :

(לה) אם נדבקת אות לאות אם נשתנה צורת האות לגמרי צריך להוציא אחרת אבל אם לא נשתנה לגמרי בעיני דמהני לגרור ביניהם בין שנדבקה בראשה או באמצעיתה או בסופה כיון שא"צ לעשות מעשה בגוף האות קי"ל כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו ודינו כאילו היה כבר נגרר ואפי" בשבת שא"א לגרור מכה איסור שבת ומ"מ כיון שאינו מחמת הספר אלא איסור שבת רביע עליו א"צ להוציא אחרת (ט"ו נס"ז) הנ"ל נס"ל ל"ב ומש"כ המ"א נס"ל קמ"ג ומיהו הרשב"א כו' כוונתו דלא היה לו לז"כ לכת"ו דלדאי הוא הרשב"א אלא הטעם דלא קי"ל כרשב"א בזה דלא מכשיר אלא בסופה כדליתא נס"ל ל"ב אצל סנרא זו שכ' הרשב"א ליתא ככ"ע) וביתור אות או תיבה צ"ע יום שייך גם בזה כל הראוי לבילה כו' ובנ"א כתבתי בשם א"ר דגם בזה אמרינן הראוי לבילה ונ"ל דמ"מ כיון דאינו אלא משום דכדאי רשב"א ולכן לא יקראו אלא ז' קרואים והו' יהיה מפטיר ומ"מ נ"ל דביתור אות דוקא ביתור אות מתחלת התיבה או בסופה כגון ויאמר וכיוצא דבזה שייך ראוי לבילה דבהול היה גורר האות אבל אם הוא באמצע תיבה כגון ויאמר שאם היה מגרר האות היתה

חיי אדם כלל לא הלכות קה"ת

נחלקת התיבה ופסול בזה לא שייך ראוי לבילה. ונ"ל דאם נטף שעוה על אות או תיבה כיון דהעיקר דתיבה א' מותר לקרות בע"פ כשר וא"צ להוציא אחרת (דע"כ אין שום פסול לס"ת שהרי נתיילין כשר כדל"י במ"א בס"י ל"ג ואי א"י ה"ל שלא כסדרן וא"כ ה"כ כל הראוי לבילה כו' ואיסור אנת רביע עליה וע' בה"ל אנת במלכות מוסק ככ"א ס"י ב' :

(לד) לאחר שגמרו הפרשה בשבת וי"ט אומרים קדיש ואח"כ קורין המפטיר אבל במנחה שבת ותענית צבור במנחה שהמפטיר הוא ממנין הקרואים אין אומרי קדיש עד לאחר שהכניסו הס"ת בהיכל דבשלמא בשבת וי"ט דאמרין אחר המפטיר אשרי וא"כ הקדיש שלפני י"ח קאי על אשרי שלעולם צ"ל קדיש קודם שמונה עשרה אבל במנחה בשבת ות"צ שאומרים אשרי קודם הקריאה וא"כ אין כאן הפסק וההפטרה שייך לקריאה ואינו הפסק לכן אומרים אחר המפטיר (ס"י רפ"ה ונ"ג) ובמנחה שבת במקום שאין ס"ת אומרים אחר ובא לציון ואני תפילתי ואח"כ קדיש ומתפללין ש"ע :

(לז) סומא אע"ג ד"א דאסור לקרות לתורה שהרי אסור לקרות אפי' אות א' שלא מן הכתב מ"מ כבר נהגו כאותן הפוסקים דבומה"ז שהש"ץ קורא מותר לקרותו. ומ"מ סומא עם הארץ ראוי שלא לקרותו ומ"מ גם בזה אין מדקדקין דמסתמא יכול לקרות עם הש"ץ (קל"ט מע"ף ג' במ"א) :

(לח) מי שהמיר אביו אם הוא גדול שכבר הורגל לקרותו בשם אביו יקראהו בשם אביו שלא לביישו ואם לא הורגל אזי יקראהו בשם אביו ושתוקי קור בשם אביו אמו ויותר נכון לקרותו כמו שקורין לגר בן אברהם (סס) ויכולין לקרות ב' אחי זה אחר זה והבן אחר האב ואין מניחין אלא בשביל עין הרע. ונהגו שאם צריכין לקרות שניהם אין קורין השני בשמו אלא אומרים יעמוד מפטיר או ששי וכיוצא בו (קמ"ב) :

(לט) קטן שהגיע לחינוך ויודע להתוך האותיות בטוב מנהגו שאין קורין אותו אפילו לאחר שהשלימו מנין הקרואים ואפי' אין שם כהן אלא קטן אין קורין אותו דמצות עשה וקדשתו אינו אלא בגדול אלא קורין אותו למפטיר ואפי' בדי פרשיות אבל להיות הוא מקרא אינו יכול עד שיביא ב' שערות (ס"י רפ"ג במ"א) :

(מ) נוהגים לקרות שבעה ולגמור עמהם הפרשה והזור וקורא עם המפטיר מה שקרא השביעי ולפי שאין המפטיר ממנין העולים בשבת וי"ט ואינו קורא בתורה אלא מפני כבוד התורה ע"כ מפסיקים בקדיש בין קריאת השבעה למפטיר ובשבת ובי"ט מותר להוסיף ובחול דאסור להוסיף לפיכך המפטיר הוא השלישי ואם לא נמצא מי שיודע להפטיר אלא א' מאותם שכבר עלו אם לא אמרו עדיין קדיש יפטיר מי שעלה בשביעי ולא יאמרו קדיש אחריו רק אחר ההפטרה ואם כבר אמרו קדיש אזי זה שיעלה למפטיר צריך לחזור ולקרות בתורה ויברך בתחלה וסוף אבל כשיש מי שיודע להפטיר לא יפטיר מי שעלה כבר (רפ"ג) ואם קראו למפטיר מי שאינו יודע יכול אחר לאומרה אבל לכתחילה אסור לעשות כן (רפ"ד). ואמנם הגר"א הנהיג בקהילתנו לאחר שתיקן לכתוב נביאים וכתובים על קלף ובגלילה כס"ת ואם כן הוא מוציא כל הצבור כקריאת ס"ת. ולכן אפי' לכתחלה העולה הוא מברך בתורה ומברך ברכת הפטרה תחלה וסוף והקורא בס"ת הוא קורא ההפטרה : (מא) אם טעו וסיימו הפרשה עם הששי ואמרו קדיש א"צ לקרות עוד אחר אלא יקרא עם המפטיר מה שקרא עם הששי דק"ל מפטיר עולה למנין שבעה (רפ"ג) :

(מב) חייב לנהוג כבוד גדול בס"ת ומצוה ליחד לה מקום ולכבד המקום ההוא ולהדרו ביותר ולא ירוק כנגד ס"ת ולא יגלה ערותו ולא יפשוט רגלו ולא יחזיר אחריו אא"כ גבוה ממנו י"ט אלא ישב לפניו בכבוד ראש וכיראה ופחד שהוא העד הנאמן על כל באי העולם ויכבדנו כפי כחו (רמנ"ס וט"ע י"ד ס"י רפ"ג) ובשעה שמוציאין ומכניסין הס"ת מצוה לכל מי שעוברת לפניו ללוותה עד מקומ' וכן המגביה והגולל ילכו ללוותה :

היי אדם כלל לא הלכות קהת

(מג) כשאר ספרים ראוי לו להחמיר שלא ישב בשוה להן ועכ"פ יהיה מונח על איזה דבר אבל בס"ה נ"ל דאפילו מונחת באה"ק והאה"ק עומד על ספסל אסור לישב על הספסל ועכ"פ בעינן גבוה ג"ש ואם הסית מונח על כלי אחר ולא על הספסל שיושב עליו צריך שתהיה גבוה ממנו טפח (ל"א כ"ג) ז"ל ע"כ שהיה רק מסידת מסילות) ואסור להניח ספרים ע"ג קרקע ואפי' על המדרגות שלפני אה"ק. ומ"מ אם המקום דחוק מותר לישב בשוה עם ספרים בשעת הדחק:

(מד) אסור לתלות ס"ת אפי' כשעומדת באה"ק ותולה האה"ק אסור ונ"ל דאפי' כשאה"ק מחובר בתידות לכותל אסור:

(מה) אין זורקין כתבי קדש ואפי' הלכות ואגרות ואסור להפוך אותם על פניהם ואם מצאו הפוך צריך להפכו:

(מו) אין להשתין מים בפני ספרים ולעת הצורך עכ"פ יהיו מונחים גבוהים י"מ. ועיין בג"א כלל ג' סימן ג'.

(מז) אין לקנות מפות ומעילים שנשתמש בהם הדיוט לתשמיש קדושה ומ"מ בדיעבד שעשה מותר (ס"י קמ"ג ועיין ס"ר) וכ"ש מדברים שנשתמש בהם לע"ז דבזה אפי' בדיעבד אסור וצריך למכרן ולקנות אחרת ואפי' נר של בהכ"נ או ללמוד בו אסור לעשות אפי' משענה הנוטף מגרות של ע"ז:

(מח) אסור להשתמש בספר להנאת יגון להגין בפני החמה או כדי שלא יראה חבירו מה שעושה אבל אם השמש זורחת על הספר שלומד בו מותר להגין בספר אחר להיות לצל כיון שאינו עושה להנאתו (ס"ס ס"י תתק"ז ול"ע דזה סותר למ"כ כ"ס תתק"ג וכן להניח ספר שלומד בו כדי להגביה יש להתיר, ואם מונח ספר אחד לכ"ע מותר להניח ספר אחר עליו (ס"י קכ"ד נתי"א ס"ק י"ד). לא ישרטט קונטרס על הספר שהקונטרס עדיין אין בו קדושה אבל לכתוב עליו מותר ואל יניח קונטרס או שום דבר אחר בספר ופשיטא לכתוב בו חשבונות ולא ינסה בו בקולמוס וצריך למחות בקושרי ספרים שמדבקין בלוחות הספרים כ"ק והמאבד כ"ק עובר בלאו דלא תעשון כן לה"א (מ"א ש"ס ס"ק ט):

דין הורדה מקדושה לקדושה יתבאר בכלל ס"ה:
(מט) מצות עשה על כל איש מישראל לכתוב לו ס"ת ואפי' ירש מאביו מצוה לכתוב לו משלו שנאמר ועתה כתבו לכם השירה הזאת וקבלו וז"ל יר"ל התורה שנכתב' בה השירה ואפי' יש לו הרבה ס"ת אינו רשאי למוכרו ואפי' אין לו מה יאכל רק ע"י הדחק אם לא ע"י שאלה למי"ן (י"ד ס"י ר"ע):

(נ) י"א דבזמ"ז המ"ע הוא לקנות מקרא משנה גמרא ופוסקים והם קודמין לכתבת ס"ת דדוקא בימיהם שהיו לומדים בע"פ מתוך הס"ת אבל בזמננו יותר טוב ללמוד בספרים הנדפסים. וי"א דעכ"פ איכא ג"כ מ"ע שיכתוב לו ג"כ ס"ת וירא שמים יצא ידי כולם אם ידו משנת ואם אין ידו משנת ויבוא עי"ז לידי ביטול תורה שאין לו זכרי גמ' ופוסקים נ"ל דלכ"ע הם קודמים לס"ת דבודאי תלמוד תורה חשוב יותר מכתבת ס"ת שהרי מוכרין תורה ללמוד תורה ונ"ל דהספקת לומדי תורה קודם לכתבת ס"ת ודלא כההמון שחושבים שבכתב' ס"ת המצוה שאין למעלה ממנה וכו' לבד קונים העה"ב ואינם נותנים להספקת לומדי תורה כלל והם בחשך ילכו ומכ"ש שמפורים בשעת נתינת הס"ת לבהכ"ס בסעודות וריבוי נרות והוצאות מרובות ואלו ישמעו לדברי חכמים בודאי יותר טוב לפזר לעניים לומדים:

כלל לב. דין נשיאת כפים וחחנן ולמנצח (ס"י קכ"ט):

(א) מ"ע מה"ת שיברכו הכהנים את העם שנאמר בה תברכן ואין נשיאות כפים בפחות מי' וכהנים מן המנין מדכתיב בה בוי בני ישראל וילפינן מהא דכתיב ונקדשתי בתוך ביי והתם ילפינן ואין פחות מי' (כ"כ הכ"ן במגילה וע"ש בר"ן ע"כ ש"כ) אסמכתא בוי ע"ש א"ס כוונתו נ"כ על כ"כ ועדאורייתא אפי' נפקות מי' ונ"ע) וכל כהן שאין לו מדברים המעכבים ואינו עולה לדוכן עובר בעשה ואינו עובר